

Teorijske perspektive izabranih hrvatskih muzejskih slikovnica

Gradečak, Tanja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:871643>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

TANJA GRADEČAK

**TEORIJSKE PERSPEKTIVE IZABRANIH
HRVATSKIH MUZEJSKIH
SLIKOVNICA**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

TANJA GRADEČAK

**TEORIJSKE PERSPEKTIVE IZABRANIH
HRVATSKIH MUZEJSKIH
SLIKOVNICA**

Diplomski rad

**Mentor rada: prof. dr. sc. Diana Zalar
Sumentor: dr. sc. Ivana Božović**

Zagreb, rujan 2020.

Sadržaj

Sažetak -----	4
Summary-----	5
1. Uvod-----	1
2. Pojam slikovnice-----	2
2.1. <i>Specifičnosti slikovnice</i> -----	3
2.2. <i>Ilustrirana knjiga i slikovnica</i> -----	6
2.3. <i>Funkcije slikovnice</i> -----	7
2.4. <i>Vrste slikovnica</i> -----	8
3. Slikovnica u životu djeteta rane dobi -----	11
3.1. <i>Odgojno – obrazovna uloga slikovnice</i> -----	12
3.2. <i>Odabir kvalitetne slikovnice</i> -----	13
3.2.1. <i>Dob djeteta</i> -----	14
3.2.2. <i>Likovi u slikovnici</i> -----	15
3.2.3. <i>Radnja u slikovnici</i> -----	15
3.2.4 <i>Ilustracija i tekst u slikovnici</i> -----	16
4. Muzejske publikacije za djecu i mlade -----	18
4.1. <i>Namjena i svrha muzejskih publikacija</i> -----	19
4.2. <i>Vrste muzejskih publikacija za djecu</i> -----	19
5. Muzejska slikovnica-----	21
6. Analiza odabranih hrvatskih muzejskih slikovnica-----	23
6.1. <i>Slikovnica „Nikola Tesla – izumitelj budućnosti“</i> -----	23
6.2. <i>Slikovnica „Geološka slovarica“</i> -----	26
6.3. <i>Slikovnica „Kapljica i kamen“</i> -----	28
6.4. <i>Slikovnica „Igre uz vodu“</i> -----	31
6.5. <i>Slikovnica „Karolina“</i> -----	33
7. Zaključak -----	36
Literatura-----	37
PRILOZI-----	40
Popis slikovnica-----	40
IZJAVA -----	41

Sažetak

Slikovnica je vrlo često prvi susret djeteta s knjigom. Svakim danom, ona uveseljava, odgaja i obrazuje velik broj djece te ih upoznaje sa svijetom koji ih okružuje. Obilježavaju je informacijsko – odgojna, spoznajna, iskustvena, govorno – jezična, estetska i zabavna funkcija. One su usmjerene na zadovoljavanje potreba djece rane i predškolske dobi, a kako bi se ostvarile te time djetetu ponudile najbolje od svojega svijeta, potrebno je voditi računa o kvaliteti slikovnice, tj. dobi kojoj je namijenjena, njezinom tekstu, ilustraciji, radnji, likovima itd. Slikovnicu karakterizira i bogatstvo oblika i vrsta u kojima dolazi, a posebice su zanimljive slikovnice koje djeci nastoje približiti prošla vremena i znanstvene teme. Takve slikovnice pronalazimo u izdavaštvu muzeja te su dio muzejskih publikacija za djecu i mlade kroz koje se ciljanom komunikacijom nastoje približiti muzejski sadržaji, predmeti i zbirke najmlađoj publici. Muzejska slikovnica odlikuje se jezičnim i slikovnim diskursom, ali njena posebnost se krije u nastojanju da osvijesti neki dio nacionalne baštine čime ona nosi status umjetničke forme i zasebne slikovničke vrste.

Ovaj rad kroz teorijsku podlogu slikovnice i upoznavanje muzejskih publikacija za djecu, približava pojam muzejske slikovnice i upoznaje nas s njezinim značajkama i namjenom. Na taj način se nastojalo ukazati na postojanje i neke drugačije vrste slikovnice osim one standardne, čiju predodžbu najčešće koristimo. Rad predstavlja izabrane muzejske slikovnice, daje informacije o njihovom nastanku i sagledava ih kroz pojedine teorijske elemente. Takvim pristupom se pokušalo muzejsku slikovnicu povezati s njezinim matičnim žanrom te istodobno ukazati na hvalevrijedne i zanimljive, ali nažalost, nedovoljno raširene izdavačke djelatnosti muzeja.

ključne riječi: slikovnica; muzej; jezični diskurs; slikovni diskurs

Summary

A picture book is very often a child's first encounter with a book. Everyday, it entertains, raises and educates a great number of children and introduces them to the world around them. A picture book is characterized by the following functions: information-educational, cognitive, experiential, linguistic, spoken, aesthetic and entertainment. The aim of a picture book is to meet the needs of children of early and preschool age, and in order to achieve and thus offer the child the best of their world, it is necessary to take into account the quality of the picture book, i.e. the age group for which it is intended, its text, illustration, plot, characters, etc. Furthermore, picture books are also characterized by the abundance of shapes and types in which they come, and especially interesting are the picture books that try to bring children closer to past times and scientific topics. Such picture books can be found in museum publishing houses and are part of museum publications for children and young adolescents, which, through targeted communication, bring museum contents, objects and collections closer to the youngest audience. A museum picture book is characterized by linguistic and graphic discourse however, its uniqueness lies in the effort to raise awareness of a part of a national heritage, which gives it a status of an art form and a different kind of a picture book.

This thesis, through the theoretical background of picture books and presentation of museum publications for children, brings the readers closer to the concept of a museum picture book and introduces them to its features and purpose. In this way, the thesis points out the existence of some other type of picture book besides the standard one, to which we are all used to. The thesis presents selected museum picture books, provides information about their origin and, analyses them through individual theoretical elements. This approach attempted to connect the museum picture book with its parent genre and, in the same time, highlight praiseworthy and interesting, however, insufficiently widespread museum publishing activity.

key words: picture book; museum; linguistic discourse, graphic discourse

1. Uvod

Knjiga koja se najčešće povezuje s djetinjstvom i obilježava to razdoblje, zasigurno jest slikovnica. Preko njezinih ilustracija dijete stječe informacije o bojama, oblicima, veličinama, skladu te dolazi u kontakt s likovnom umjetnošću. Bogaćenje rječnika, učenje govora i prvih riječi te razvoj osjećaja za jezik ostvaruje se preko tekstualnog dijela slikovnice, a pojmovi u njoj daju djetetu informacije o svijetu koji ga okružuje kao i o njemu samome te potiču učenje i intelektualni razvoj. Čitanjem slikovnice, djeca sklapaju prijateljstva, grade odnose, uče se strpljenju, preuzimaju inicijativu i grade samopouzdanje, usvajaju pozitivne stavove, razvijaju emocionalnu inteligenciju. Slikovnica je, dakle, nepresušan izvor odgojno – obrazovnih vrijednosti.

Specifičnost slikovnice kao knjige ogleda se u tome što ona u sebi objedinjuje i sliku i tekst te zbog toga vrlo često nailazi na poteškoće kod svrstavanja u neko književnoumjetničko područje. Pojedini teoretičari je izbacuju iz područja književnosti, ali se većina njih slaže da je ona, s obzirom na postojanje dvojnog diskursa, i književno i likovno djelo. Kao posebna vrsta dječje književnosti, slikovnica se ističe svojim karakteristikama te predstavlja zanimljiv predmet proučavanja.

Shodno tome, ovaj rad se kroz teorijski i praktični dio bavi tematikom slikovnice, te njenom podvrstom, muzejskom slikovnicom. Područje istraživanja muzejske slikovnice dugo je godina bilo zaboravljeno. No, autorski trojac Zalar, Balić Šimrak i Rupčić je 2014. godine krenuo u istraživački pothvat i u svojoj knjizi *Izlet u muzej na mala vrata* široj publici predstavio neku novu vrstu slikovnice, koja se uz ilustraciju i tekst odlikuje muzejskim predmetom, te tako potaknuo zanimanje za njezinim otkrivanjem. Stoga, u teorijskom dijelu rada će se definirati pojam slikovnice, sagledati njezine specifičnosti te pobrojati funkcije i vrste. Istaknuti će se kriteriji koji neku slikovnicu čine kvalitetnom kako bi doprinijela odgoju i obrazovanju djeteta rane dobi te će se u sklopu muzejskih publikacija za djecu predstaviti muzejska slikovnica, njezina svrha i posebnosti. Praktični dio rada odnositi će se na analizu muzejskih slikovnica s obzirom na prethodno predstavljenu teorijsku podlogu. Kroz nju će se pokušati ostvariti cilj rada kojim se želi vidjeti na koji način muzejske slikovnice ostvaruju slikovni i jezični diskurs, u kakvom su oni međusobnom odnosu te kako prilaze djetetu i preko kojih likova posreduju svoj sadržaj.

2. Pojam slikovnice

Istraživanje djetetove rane pismenosti godinama je bilo zapostavljeno područje kojem je malotko pridavao pažnju te se dugo zastupalo stajalište da je pismenost djeteta isključivo vezana uz početak njegovog formalnog školovanja. No, sedamdesetih godina prošloga stoljeća počinje se javljati interes istraživača, ponajprije psihologa, za proučavanjem djetetove rane pismenosti. Pristupi Claya (1969), Reada (1970) i Goodmana (1976) u istraživanju ponašanja djece uključene u pismenost doveli su do značajnih pomaka u konceptualizaciji ranog djetinjstva i pismenosti (Gillen i Hall, 2003, prema Martinović i Stričević, 2011). Pismenost je, stoga postala dijelom jezika u cjelini tj. dogodila se svojevrsna revolucija koja ju je pomaknula od konvencionalne sposobnosti čitanja i pisanja i izmjestila je iz okvira školovanja u razdoblje ranog djetinjstva (isto). U današnje vrijeme, tvrdnja da se pismenost razvija od rođenja je općeprihvaćena što proizlazi iz činjenice da se auditivna osjetljivost, koja je odgovorna za razvoj govora i čitanja, razvija od prvih dana djetetova života (Martinović i Stričević, 2011). Stoga se rana pismenost opisuje kao svaka sposobnost i djelatnost djeteta u području čitanja i grafomotorike prije samostalnog čitanja i pisanja, a temelj njezinog razvoja krije se u materijalu za čitanje (Stričević 2007, prema Martinović i Stričević, 2011).

Iako možda dijete s prvom pisanom riječi dolazi u kontakt na televiziji, reklamama, na nekoj igrački ili na odjeći, slikovnica je izvor koji djetetu pruža najveće bogatstvo riječi u ranome djetinjstvu. Ona se pojavila u devetnaestome stoljeću, krenula uzlaznom putanjom u dvadesetome te od šezdesetih godina toga stoljeća pa do danas istraživala granice i gradila svoj uspon. Razvoj slikovnice otpočinje nastankom književne ilustracije i okupljanjem vrsnih umjetnika u tom području, usavršavanjem tehnika tiska i pojedinih izdanja koja predstavljaju preteče suvremene slikovnice, odnosno pojavom književnosti i knjiga namijenjenih djeci (Narančić Kovač, 2015).

U okviru dječje književnosti, teoretičari slikovnicu svrstavaju na razna mjesta i pridijevaju joj različite statuse. Tako Crnković (1980, prema Martinović i Stričević, 2011) svrstava slikovnicu u poseban književni žanr i odvaja je od ostalih žanrova (bajka, basna, priča, roman, lirska poezija, ilustrirana knjiga). Nikolajeva, pak (2002, prema Narančić Kovač 2015) smatra da slikovnicu nije moguće svrstati ni u skupinu dječje književnosti, a ni u skupinu likovne umjetnosti. Ona je određuje kao specifičnu vrstu „sintetičkoga dvostrukog medija“. Osim toga, slikovnica vrlo često poprima i usporedbu sa stadijem ličinke u razvoju prave književnosti jer se smatra prejednostavnom da bi je se svrstalo u neku vrstu književnosti. Nadalje, Težak i

Crnković (2002) je, uz dječju poeziju, priču i dječji roman, svrstavaju u pravu dječju književnost jer je pisana za djecu, likovi su djeca ili životinje i nakladnici ih kategoriziraju kao dječje. S obzirom da se slikovnica sa svojim obilježjima svrstava u dječju književnost, s jedne strane, a s druge strane opisuje kao atipičnim predstavnikom knjige, Martinović i Stričević (2011: 49) obilježavaju slikovnicu neutralnim izrazom i predstavljaju je kao „*strukturirani materijal za čitanje, namijenjen djeci koja još ne čitaju samostalno.*“

O definiranju slikovnice progovaraju Crnković i Težak (2002.) i navode da je ona prva knjiga s kojom se dijete susreće, dječja knjiga *par excellence*.. U Hrvatskoj književnoj enciklopediji Zalar i Majhut (2012) slikovnicu definiraju kao vrstu ilustrirane knjige čiji je smisao razumljiv tek uz pomoć ilustracija. Ona je knjiga koja djetetu omogućuje prijelaz s konkretnog i situacijskog konteksta na simbolički i apstraktni te mu otkriva svijet i medij pisane riječi, potiče govor i širi njegov fond riječi. Definiciju slikovnice nudi i Nodelman (1989, prema Batarelo Kokić, 2015) i ističe kako je ona prvenstveno namijenjena dječjoj publici te da prenosi priču kroz niz slika popraćenim s malo teksta ili uz njegovo odsustvo, pri čemu slike i tekst u slikovnici informiraju na drugačiji način nego što bi to bilo u ostalim knjigama i uvjetima.

Dakle, vidljivo je da postoji niz različitih tumačenja slikovnice, a jednu nude i autorice Martinović i Stričević (2011) pri čemu rade odmak od književne teorije i usmjeravaju se na utjecaj koji slikovnica ima na dijete. One govore da je slikovnica prvi susret djeteta s književnošću koji se ostvaruje u najosjetljivijem razdoblju te da je zbog te činjenice od izrazite važnosti voditi računa o njezinoj kvaliteti kako bi mogla prenijeti sve svoje odgojno – obrazovne vrijednosti i na taj način skreću pozornost na veličinu uloge koju slikovnica nosi u životu djeteta.

2.1. Specifičnosti slikovnice

Hlevnjak (2000) piše o slikovnici kao zbiru malenih slika, tj. ilustracija koje joj daju karakter i predstavljaju njezinu temeljnu odliku te prednjače pred riječima jer se brže i lakše čitaju, odnosno odmah se uočavaju kao cjeloviti simbol. Pritom postoje slikovnice koje ne sadrže tekst, no budući da dijete vrlo često ima posrednika u čitanju slikovnica (roditelj, odgajatelj, bake, djedovi) koji stvara tekst na temelju onoga što ilustracija prikazuje, za slikovnicu bez teksta se ne može apsolutno zanijekati njegovo postojanje (Martinčević i Stričević, 2011). Iz toga proizlazi da se svaka slikovnica koristi dvama kanalima komunikacije – likovnim i jezičnim (Crnković i Težak, 2002). Jezični dio djela je autora teksta slikovnice koji neophodno surađuje sa stručnjakom (psihologom ili pedagogom), a likovni dio nastaje od strane ilustratora na način

da on oživljava tekst, naglašava njegovu vrijednost i ostvaruje zamisli autora (Čačko, 2000). Shodno tome, slikovnica traži suradnju i prožimanje dvaju umjetnika kako bi ostvarila svoje značenje (Hameršak i Zima, 2014).

O dvama vida komunikacije slikovnice govori i Narančić Kovač (2015) te skreće pozornost na njihove pojedine specifičnosti. Kod jezičnog diskursa autorica izdvaja dvije vrste pripovjedača s obzirom na njihov odnos prema priči. Slikovnice u kojima se pripovjedač nalazi izvan priče i ne sudjeluje u njoj imaju heterodijagetičkog pripovjedača, a u slikovnicama s homodijagetičkim pripovjedačem on je jedan od likova u priči pri čemu može imati ulogu svjedoka i pričati tuđu priču ili može biti glavni junak koji donosi vlastitu priču (autodijegetički pripovjedač). Nadalje, u jezičnom diskursu autorica ističe i vremenski položaj pripovjedača u odnosu na priču, odnosno vrijeme pripovijedanja, što znači da razlikujemo pripovijedanje koje može biti naknadno (realizira se nakon priče), prethodno (ostvaruje se prije priče) ili interpolirano (ubačeno između trenutaka glavne priče). Pritom se pripovijedanje može odvijati s vremenskim odmakom, odnosno u prošlom vremenu ili bez vremenskog odmaka, u sadašnjosti. Vrijeme pripovijedanja naziva se još i vremenskom perspektivom i perspektivom u užem smislu te obje utječu na pripovjedačeve značajke, kao što su njegovo znanje, subjektivnost ili objektivnost, pouzdanost i sl., odnosno na fokalizaciju koja se dijeli na nultu, unutrašnju i vanjsku. Kod nulte fokalizacije pripovjedačevo znanje je veće nego znanje samih likova, a kod vanjske pripovjedač promatra neki lik objektivno i ne ulazi u njegovo unutarnje stanje i svijet. Unutrašnja fokalizacija se ostvaruje donošenjem priče kroz očiste pojedinog lika, a pripovjedač zna ono što zna i sam lik. Kao još jedna karakteristika jezičnog diskursa navodi se i način na koji se on ostvaruje, pa on može biti linearan i nizati informacije te događaje jedan za drugim čime je i čitanje takve slikovnice vođeno i načelno kontinuirano. Također, pripovjedač može ponuditi i više pripovjednih događaja koje onda čitatelj njihovim kombiniranjem tek naknadno doživljava kao usporedne (Narančić Kovač, 2015).

Za postojanje slikovnog diskursa, od iznimnog je značaja ilustrator, slikar ili likovni umjetnik. On je istovremeno kreator i interpretator priče jer je prva osoba koja „čuje“ na koji način bi mogao protumačiti i ilustrirati slikovnicu. No pritom njegovo stvaralaštvo treba biti otvoreno likovno djelo koje pojačava ugođaj teksta i ne ograničava interpretaciju čitatelja (Hlevnjak, 2000). Ilustracija u slikovnici ne stoji samo kao ukras, njezina uloga je da čitatelju posreduje informacije koje ne može iščitati iz teksta. Tako, primjerice ona ne može konkretno predstaviti likove kojima se bavi, ali se zato koristi različitim konvencionalnim sredstvima kako bi dočarala stanje njihovog unutarnjeg svijeta. Drugim riječima, ilustrator ima mogućnost da

svojim izražavanjem (kroz likovnu tehniku, odabirom boja, kompozicije, gledišta likova itd.) čitatelju predoči sliku koja je u funkciji razjašnjavanja jezičnog diskursa, no istovremeno čitatelju daje na izbor da stvara vlastite predodžbe koje se mogu razlikovati od ilustratorovih i na taj način kroz zamišljanje i maštu slikovno stvoriti vlastitu priču. Stoga kao važnu karakteristiku slikovnog diskursa Narančić Kovač (2015) ističe to da on vrlo često traži pretraživanje, istraživanje, otkrivanje i razgledavanje. Na taj način se poigrava sa čitateljem, tjera ga da uspostavi svoj slijed praćenja pripovjedi koji može biti različit pri svakom novom čitanju slikovnice. Takvim pristupom, slikovni diskurs uspostavlja interaktivnost s čitateljem i on postaje aktivnim sudionikom čitalačkog procesa.

Slikovnicu Narančić Kovač (2015) izdvaja i po svom specifičnom čitateljstvu koje se u velikom omjeru odnosi na djecu, no suvremena slikovnica obično posreduje poruku dvojnog čitateljstvu, tj. određene aspekte sadržaja upućuje i djeci i odraslima. Osim po specifičnoj publici, slikovnica se izdvaja i svojom interaktivnošću. Ta karakteristika se odnosi na to da čitatelj sam odlučuje kojim će redom i načinom čitati slikovnicu, za razliku od linearnog čitanja kojeg susrećemo u drugim žanrovima. Kod interaktivnog čitanja, kreiranje značenja ovisi o čitatelju, tj. čemu će dati prednost kod iščitavanja, kojim redoslijedom, kako će shvatiti najvažnije točke dodira teksta i ilustracije, kuda će putovati njegova pozornost, hoće li sklopiti neke nove ideje u procesu razmišljanja (Zalar, 2013). Osim navedenih obilježja, slikovnicu karakterizira i njezin opseg, te u pravilu on ne prelazi brojku od 48 stranica, iako postoje iznimke (Narančić Kovač, 2015).

U novije vrijeme kao obilježje slikovnice navodi se i trodimenzionalnost. Naime, slikovnica svoj sadržaj ne posreduje na način kao što bi to bilo u slučaju ilustrirane knjige, romana ili zbirke poezije. Ona je kao predmet, knjiga, umjetničko djelo koje prerasta područje „literarnosti“, ona je taktilni predmet obilježen svojom skulpturalnošću (Hameršak i Zima, 2014). Svojim oblikom i cjelokupnim dizajnom; koricama, slogom, tipografijom, veličinom, rasporedom riječi na stranicama i s mnogim drugim sastavnicama, se nalazi u igri posredovanja značenja i smatra se predmetom - umjetninom (Zalar, 2012).

2.2. *Ilustrirana knjiga i slikovnica*

Bitna razlika koja se vrlo često dovodi u pitanje jest razlika između ilustrirane knjige i slikovnice. Kada se govori o toj temi, kao najčešće mjerilo razlikovanja uzima se odnos teksta i slike.

Crnković (1967, prema Narančić Kovač, 2015) navodi da se ne može govoriti o slikovnici kada tekst prevladava nad likovnim izrazom, već da je tada riječ o ilustriranoj priči, ilustriranoj zbirci pjesama. Ilustracija u ilustriranoj knjizi oslikava i potpomaže priču, pomoćnik je čitateljeve mašte i podređena je tekstu (Zalar, 2012). Verbalni tekst u ilustriranoj knjizi mora biti razumljiv sam iz sebe, a ilustracija se mora zadržati unutar okvira teksta, u suprotnom bi utjecala na njegovo značenje i razumijevanje, a svojim komentarom ili informacijom bi određivala njegov smisao (Majhut i Batinić, 2017). Majhut (2014) daje primjer ilustracije Regoča i govori da ona ne smije davati neku novu informaciju koju ne možemo pronaći u samom tekstu. Ako bi se to ipak dogodilo, u tom se slučaju više ne može govoriti o Regoču Ivane Brlić Mažuranić već da je to neko novo samosvojno djelo, djelo ilustratorove interpretacije Regoča.

Ilustracija u ilustriranoj knjizi vrlo često popunjava *mjesta neodređenosti* u verbalnom tekstu, tj. ona prikazuje informacije poput odnosa između likova, između likova i stvari, mjesta s kojeg opažamo prizor, osvjetljenje prizora i sl. (Majhut i Batinić, 2017).

S druge strane, ilustracije u slikovnici sadržavati će podatke koje nam, verbalna komponenta ne prikazuje. Ilustracija u slikovnici u sebi nosi saznanja koja su nam dostupna isključivo zbog likovne komponente (Majhut i Batinić, 2017). U slikovnici je naglasak stavljen na ilustraciju koja najčešće ima glavnu ulogu, tek u krajnjem slučaju je istovjetna s tekstem, a ponekad se javlja samostalno u odsustvu teksta, ona informacijski nužno premašuje tekst i izražava najbitniji dio misli te njome tvorci animiraju čitatelja (Čačko, 2000). Hlevnjak (2000) navodi da se ilustraciji daje sloboda čitanja teksta, da ga se nadopuni i proširi asocijacijama i simbolima, društvenim i osobnim sugestijama te iskustvima.

Bez ilustracije, čitatelj ne može primiti cjelovito značenje slikovnice i nemoguće je razumjeti njezin sadržaj isključivo temeljem teksta, dok je kod ilustrirane knjige to ostvarivo. Stoga, Majhut (2017) navodi da je korisnik ilustrirane knjige primarno čitatelj, a korisnik slikovnice čitatelj i gledatelj.

2.3. *Funkcije slikovnice*

Slikovnica kakvu poznajemo danas nosi sa sobom mnogobrojne pedagoške, psihološke, umjetničke i jezične dobrobiti i kao takva odgovara na potrebe onoga kome je namijenjena. Sukladno tome, svaka slikovnica sadrži nekoliko funkcija preko kojih se ostvaruju njeni potencijali. U literaturi se navodi kako slikovnica može imati informacijsko – odgojno funkciju, spoznajnu, iskustvenu, estetsku te zabavnu funkciju, a moguće joj je i pridodati govorno jezičnu funkciju (Martinović i Stričević, 2011).

1. Informacijsko – odgojna funkcija odgovara na pitanja koja dijete postavlja samome sebi ili roditeljima, odgojiteljima, a isto može dobiti odgovor i na pitanja kojih nije bilo svjesno (Čačko, 2000). Ona potiče razvoj djetetovog mišljenja: analize, sinteze, usporedbe, uopćavanja; pomaže mu kod uočavanja uzročno – posljedičnih veza među pojavama te uz pomoć slikovnice dijete razvija svijest da je knjiga izvor iz kojeg valja crpiti informacije koje mogu biti vezane uz njegove emocije, zdravlje, ponašanje te uz odnose u obitelji i društvu (Martinović i Stričević, 2011).
2. Spoznajna funkcija omogućava da uz pomoć slikovnice dijete provjerava svoja znanja o stvarima, odnosima i pojavama te je time ono sigurno u ispravnost njegovih iskustava i primjerenost njegovih stavova (Čačko, 2000). Ona pomaže djeci da bolje razumiju samoga sebe, da saznaju ono što ih zanima o svijetu te približavaju moguće situacije u obitelji, vrtiću i društvenoj zajednici (Šišnović, 2011).
3. Iskustvena funkcija pomaže djetetu u socijalizacijskom procesu i ona je posrednik u pružanju iskustava jer mnogo toga djeca danas ne mogu spoznati kroz neposredno iskustvo (npr. neka djeca rijetko da mogu vidjeti ležanje pilića, susresti se s domaćim životinjama, otputovati u daleku Kinu i sl.). Stoga slikovnice na zanimljiv, zabavan i privlačan način omogućuju djetetu učenje o bogatstvu kultura i naroda, o posebnim potrebama pojedinaca, o traumatskih iskustvima i drugim društvenim temama (Martinović i Stričević, 2011).
4. Estetska funkcija kod djeteta razvija osjećaj za lijepo te pobuđuje emocije i doživljava. Upravo će lijepa knjiga i ilustracije privući dijete, pobuditi interes za njom, djelovati na djetetovu pamet, izgraditi njegov ukus i biti temelj razvoja ljubavi prema čitanju (Martinović i Stričević, 2011).
5. Zabavna funkcija se, smatra Čačko (2000), ostvaruje kroz igru s knjigom, trenuci provedeni s njom trebaju biti zabavni i lagodni, bez osjećaja prisile te se na taj način stječe znanje, razvija mašta i novi pogled na svijet. Ova funkcija je vrlo često prvi

korak u ostvarivanju ostalih jer, da bi one bile ostvarene, slikovnica prije svega treba djetetu pružiti osjećaj sreće i zabave.

6. Govorno – jezična funkcija navode Martinović i Stričević (2011) su u svrsi razvoja fonemske i fonološke osviještenosti, morfološkog i sintaktičkog razvoja djeteta, usvajanja i proširivanja njegovog rječnika, upoznavanja odlika teksta i načina funkcioniranja te drugih predčitačkih vještina.

Nabrojane funkcije međusobno su povezane, isprepliću se i ni jedna ne može postojati zasebno, odvojeno od druge. To se pogotovo odnosi na govorno – jezičnu funkciju koja se ostvaruje istovremeno s ostalima, a vrlo često i kao njihova posljedica.

2.4. Vrste slikovnica

Podjela slikovnica temelji se na različitim kriterijima. No, ne postoji neka univerzalna i općeprihvaćena podjela, već se slikovnice dijele na vrste na temelju kriterija pojedinog autora, nakladnika, pedagoga ili teoretičara književnosti.

U knjizi *Primjeri iz dječje književnosti* nailazimo na podjelu slikovnica u dvije osnovne skupine: poetske i spoznajne. Slikovnice poetskog tipa uključuju pjesmice, narodne i umjetničke priče i bajke, basne, realističke crtice i pripovijetke te utječu na dječju maštu, ukus i etiku. S druge strane, spoznajne slikovnice prenose znanja iz života i prirode, uvode dijete u svijet slova i brojeva, životinja i upoznaju ga s svijetom koji nas okružuje (Diklić, Težak i Zalar, 1996).

Crnković i Težak (2002) slikovnicu po namjeni i doživljaju dijele na poučnu (informativna) ili umjetničku. Poučna slikovnica u svrsi je upoznavanja djeteta s prirodom, biljnim i životinjskim svijetom, okolinom koja ga okružuje, a može i uvesti pojedine predmete poput matematike, kemije, vjeronauka i sl. S druge strane, umjetničke slikovnice usmjerene su na doživljaj svijeta i stvaranje unutarnjeg odnosa između djeteta i svijeta, kao što to radi primjerice priča ili pjesma (isto).

Jednu od najširih podjela slikovnica nam daju Majhut i Zalar (2012) i oni ih dijele s obzirom na oblik, strukturu izlaganja, sadržaj, likovnu tehniku i sudjelovanje recipijenta.

Slikovnice po obliku uključuju *leporello*, pop – up, nepoderive, slikovnice – igračke i multimedijalne slikovnice. *Leporello* slikovnice sadrže šest do deset stranica koje se otvaraju i zatvaraju poput harmonike. Svaka ilustracija je zasebna cjelina, a dio je tematike slikovnice.

Pop – up slikovnice se ističu pokretom, dubinom i trodimenzionalnošću koja se ostvaruje prilikom njezinog rasklapanja (isto). Multimedijske slikovnice uključuju sliku, tekst, zvučne efekte i odlikuju se interaktivnošću. Njezina izrada i primjena uključuje korištenje novih tehnologija te prima sve više pozornosti i postaje predmetom istraživanja. Prva takva slikovnica u Hrvatskoj jest slikovnica Slonić Oscar Andree Petrlik Huseinović (Martinović i Stričević, 2011).

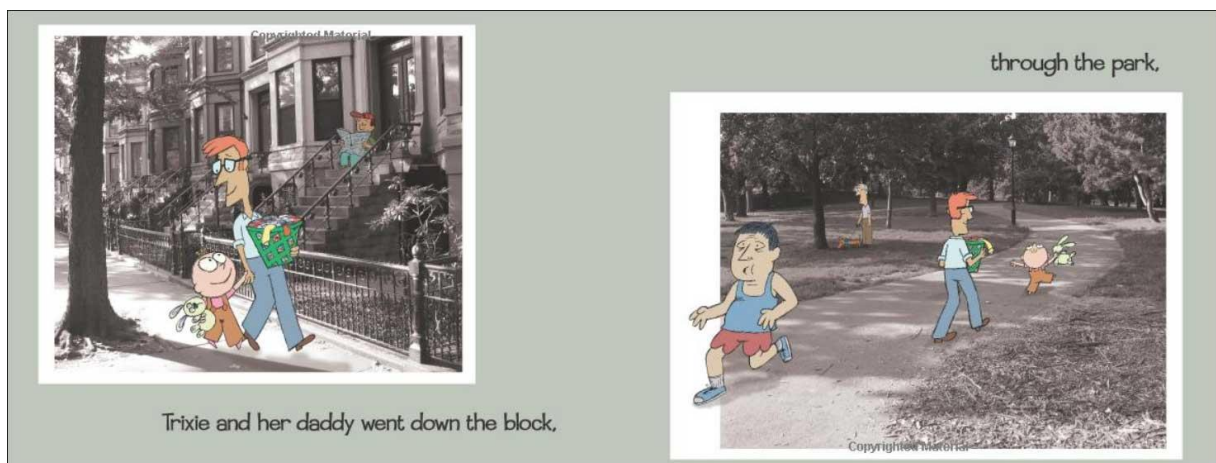
Po strukturi izlaganja Majhut i Zalar (2012) razlikuju narativne i tematske slikovnice. Narativne slikovnice se ističu po tome što je pripovjedač u ulozi naratora priče. Tematske slikovnice usmjerene su na teme s kojima se dijete susreće u svakodnevnom životu poput higijene, obitelji, životinja, prometa i sl.

S obzirom na sadržaj, slikovnice mogu biti različite tematike, te autori navode da je teško pobrojati sve skupine tema kojima one pripadaju. No, kao one najčešće, izdvajaju se životinje, svakodnevni život, abeceda i brojevi, igre te fantastika (isto).

Prema likovnoj tehnici postoje lutkarske slikovnice nastale oblikovanjem lutaka iz različitih materijala (slika 1). Korištenjem različitih fotografija i njihovim uređivanjem u računalnom programu nastaju fotografske slikovnice (slika 2), spojem stripa i slikovnice dobivamo strip – slikovnice, a tu još pripadaju i slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteža umjetnika te interaktivne slikovnice (isto). Interaktivne slikovnice posebice privlače stariju predškolsku djecu jer ona mogu pratiti njezinu priču i donijeti odluku na temelju već stečenog znanja. U njoj se učenje ostvaruje preko zvuka, boje i oblika te na taj način dijete uočava sličnosti i razlike, stječe nova i osnažuje prethodna znanja. Često sadrže slike koje se mogu pritisnuti i potom se oglašava njezin popratni zvuk ili magnet koji se trebaju pomaknuti na određeno mjesto kako bi se upotpunila ilustracija koja prati tekst (Majhut i Zalar, 2012).

Slika 1: Lutkarska slikovnica

Slika 2: Fotografaska slikovnica

U odnosu na sudjelovanje recipijenta, slikovnice se dijele na one koje dijete koristi samostalno i na one za koje je tijekom čitanja potrebno sudjelovanje posrednika (isto).

Podjelu slikovnice daje i Matulka (2008, prema Batarelo Kokić, 2015) i dijeli ih u pet kategorija.

1. Slikovnica za početne čitače – Matulka navodi da ih djeca mogu čitati sama ili uz neznatnu pomoć odraslih. Neki teoretičari (Cahill i McGill-Franzen, 2013) u ovu skupinu svrstavaju i digitalnu slikovnicu zbog prednosti koje pružaju za učenje čitanja (Batarelo Kokić, 2015).

2. Slikovnice koje se vezuju uz određeni koncept – doprinose učenju, služe za upoznavanje sa slovima, brojevima, veličinama, oblicima, bojama, a mogu i kombinirati koncepte
3. Slikovnice u digitalnom formatu – dijele odlike s tradicionalnim slikovnicama, ali uz to, koriste se animacijama, interaktivnim sastavnicama i tehnologijom
4. Slikovnice igračke – prema Matulki zahtijevaju interakciju te predstavljaju uvod u dječju književnosti i čitanje. U njihovoj podvrsti izdvaja tiskane slikovnice sa pomičnim elementima te ih dijeli u četiri kategorije. Prvu vrstu čine kartonske slikovnice načinjene od kartona s čvrstim, zaobljenim rubovima. Druga vrsta se odnosi na *pop – up* slikovnice. Treća se odnosi na slikovnice koje imaju preklopne elemente koji sakrivaju pojedine dijelove na ilustraciji (*flap books*), a četvrtu kategoriju čine slikovnice s izrezima (*cut – out books*) u čijoj su osnovi pojedini dijelovi izrezani kako bi se priča poboljšala njihovim otkrivanjem i sakrivanjem (isto).
5. Slikovnice u stihovima – obuhvaćaju poeziju, uspavanke, brojalice i druge rimovane tekstove. Tekstovi s rimom posebice pridonose djetetovom jezičnom razvoju jer svojim predvidljivim stihom, ritmom i igrom riječi pozivaju djecu na dovršavanje stihova, izmišljanje riječi i druge fonološke aktivnosti (Strasser i Seplocha, 2007, prema Batarelo Kokić, 2015).

3. Slikovnica u životu djeteta rane dobi

Kada prolistamo stranice slikovnica, uočiti ćemo veliku zastupljenost ilustracija i manji postotak teksta, nego što je to u tipičnoj knjizi za djecu te će većina ljudi pomisliti da je to vrlo jednostavna forma namijenjena djeci koja još ne čitaju. No, iza šarenila ilustracija i bogatstva zanimljivih likova, krije se nepresušan izvor vrijednosti koji obogaćuje dijete te pozitivno utječu na djetetov odgoj i obrazovanje.

Slikovnica izrazito rano ulazi u život djeteta pa stoga njezini kreatori (psiholozi, pedagozi, autori, ilustratori) trebaju kroz nju uprizoriti svoj najbolji stvaralački rad. Na taj način se u njoj objedinjuju odgojno – obrazovne vrijednosti i sadržaji koji svojom korespondencijom predstavljaju poticaj djetetovom razvoju (Šišnović, 2011). Iako se svijet slikovnice kontinuirano mijenja, ona zadržava svoju ulogu u svakodnevnom uveseljavanju i odgoju djece rane dobi te je njihov suputnik u upoznavanju i razumijevanju svijeta oko njih.

Halačev (2000) navodi da su obiteljska i izvanobiteljska sredina (vrtić, igraonica, knjižnica) prva okruženja u kojima se dijete upoznaje sa slikovnicom, odnosno knjigom. Odrasli tada predstavljaju posrednika između djeteta i slikovnice te je pred njima zahtjevna zadaća stvaranja poticajnog okruženja za dijete i slikovnicu. U takvoj situaciji nije dovoljno samo dati slikovnicu djetetu, već je odgovornost odraslih da ju uvedu u dječji život na način da im djeca naposljetku daju ravnopravno mjesto uz igračke. Tako će slikovnica postati svagdašnjim predmetom kojeg djeca uzimaju da bi ga listala, promatrala ilustracije, igrala se njime ili slušala čitanje odraslih (isto).

Slično je govorio i Bertuch navevši da je slikovnica obvezan dio inventara dječje sobe, poput lutke, krevetića ili drvenog konjića, te da najranije obrazovanje djeteta treba započeti preko slika (prema Čičko, 2000).

3.1. Odgojno – obrazovna uloga slikovnice

Kao što je već spomenuto, ako je slikovnica napravljena kako treba, ona predstavlja skup odgojnih i obrazovnih vrijednosti koje potpomažu različita razvojna područja djeteta rane dobi.

Kvalitetna slikovnica svojim sadržajem, u prvom redu kod djeteta utječe na razvoj smisla za lijepo i ljubavi prema umjetnosti, razvija maštu i kreativnost. Njezine ilustracije nude informacije o bojama, veličinama, oblicima, skladu. Kod djeteta pobuđuju određene emocije, jačaju doživljaj teksta i samim time potiču dijete da se vraća na ilustracije, ponovno ih promatra, uočava neke nove stvari te saznaje i nova značenja.

Čitanjem slikovnice dijete se potiče na komunikaciju s odraslim, izgovara svoje prve riječi, igra se njima, susreće se s novim izrazima te širi svoj vokabular novim riječima. Nadalje, uzbuđenje koje dijete osjeća u odnosu prema slikovnici je ono što ga navodi u smjeru ovladavanja vještine čitanja. Slikovnica dijete upoznaje s konceptom čitanja stavljanjem ilustracije u središte njegove pozornosti, ali istovremeno ukazujući na vezu koju ona ima s tekstom, odnosno da riječi opisuju što se događa na slici. I to je ono što kod djeteta pobuđuje želju za čitanjem, potreba da ono samo pročita opis onoga što ilustracija prikazuje.

Proširivanjem vlastitih iskustava preko slike, slikovnica sudjeluje i u djetetovom spoznajom razvoju. Djetetu nudi susret s poznatim predmetima koje prepoznaje, uspoređuje te uspostavlja odnose među njima i pruža osnovne spoznaje o svijetu oko njega. Jača se djetetovo opažanje, pažnja, pamćenje, mišljenje i logičko zaključivanje, te se pogoduje njegovom intelektualnom razvoju općenito.

Susret s slikovnicom pogoduje i djetetovom emocionalnom razvoju. Prilikom čitanja slikovnice, dijete stječe osjećaj kontrole jer može odlučiti kojom brzinom želi da mu odrasla osoba čita, može se na nekoj stranici zadržati dulje vrijeme, vratiti na neku ili neku preskočiti, a samim time djeluje se na djetetovo samopouzdanje. Isto tako, vrlo često dolazi do poistovjećivanja s pozitivnim likovima u slikovnici što na neki način pruža djetetu osjećaj sigurnosti i utjehe. U slikovnici se progovara o različitim temama koje se mogu ticati djetetovih osjećaja, ponašanja, osobina ličnosti, različitosti kultura i potreba pojedinaca te kroz njih dijete gradi empatiju, toleranciju, pravednost, osjećaj odgovornosti, pronalazi načine rješavanja problemskih situacija i razvija emocionalnu inteligenciju kao jednu od najpoželjnijih čovjekovih osobina.

O svim dobrobitima slikovnice za dijete progovaraju autori Zalar, D., Kovač-Prugovečki i Zalar, Z. (2009: 5, prema Martinovi i Stričević, 2001) i navode slijedeće:

„Svrha je slikovnice pomoći djetetu otkriti svijet i medij pisane riječi; razvija spoznajni svijet djeteta; izaziva emocije; razvija govor i bogati fond riječi; zadovoljava potrebu za novim. Pokazuje odnose u ljudskoj okolini, pomaže sposobnosti pamćenja i zapamćivanja logičkih odnosa. Predočuje pojave koje dijete ne susreće, tehnička dostignuća, prometna sredstva. Navikava na uporabu knjige, razvija potrebu za njom, pruža djeci da vide očima umjetnika.“

Kako bi se sva navedena bogatstva slikovnice mogla ostvariti i pogodovati rastu i razvoju djeteta, potrebno je zadovoljavanje brojnih kriterija i usklađivanje njezine umjetničke i pedagoške vrijednosti (Šišnović, 2011).

3.2. Odabir kvalitetne slikovnice

Shvaćanje pozitivnog utjecaja kojeg slikovnica ima na razvoj djeteta rezultirao je pojavom velikog broja slikovnica različitih vrsta. U svom tom bogatstvu vrlo se teško odlučiti koju slikovnicu odabrati, odnosno nameće se pitanja kako procijeniti vrijednost i primjerenost pojedine. Značajke koje treba imati slikovnica kao prva dječja knjiga, svrha i ciljevi koje može sadržavati, funkcije koje ostvaruje te osjetljiva dob čitatelja kojima je namijenjena samo su neki od postavljenih čimbenika koje kreatori slikovnice trebaju uzeti u obzir kako bi ostvarili njene pune potencijale.

O izradi kvalitetne slikovnice govori Posilović (1986: 46, prema Martinović i Stričević, 2011): „Put do dobre i prave prve knjige za djecu i od knjige do djeteta ima više izvora i staza, od kojih je prvi timski rad pisac-ilustrator-pedagog-likovno-tehnički urednik te dobronamjerni,

informirani, da ne kažemo i upućeni i obrazovani posrednici: roditelji, odgajatelji, knjižničari, knjižari. Samo smišljenim povezivanjem svih ovih karika može se postići cilj da se i putem knjige djeci nude prave ljudske vrijednosti i sadržaji.“

Dakle, bez dobre suradnje različitih stručnjaka nema ni dobre slikovnice. O tome govori Bukvić (2017) navevši da slikovnice koje odišu kvalitetom su one, koje imaju širinu, ne predstavljaju kakvu moralnu vertikalu, povezane su s iskustvom djeteta te imaju dovoljno otvoren i dovoljno zatvoren kraj. Nadopunjavanjem vizualnih i tekstualnih elemenata, slikovnica postaje umjetnički vrijedan, ozbiljno pomagalo u odgoju i obrazovanju te emocionalnom sazrijevanju budućih mislećih, kritičnih i svjesnih ljudi (Bukvić, 2017).

Prilikom procjene kvalitete slikovnice potrebno je uzeti u obzir ne samo kriterije koje navodi područje dječje književnosti, već i kriterije za procjenu likovne umjetnosti, jezika i književnosti, potom se sagledava likovno – tehnička opremljenosti i usklađenost knjige (oblik, veličina, primjerenost uveza u odnosu na sadržaj i dob djece kojoj je knjiga namijenjena), namijenjenost dobi te obrada teme (Martinović i Stričević, 2011). Slično tome navodi i Vardell (2008) te kod evaluacije slikovnice ističe dvije stvari. Kako autor stvara zanimljivu priču i kako ilustracije pospješuju priču i uključuju čitatelja. Isto tako, skreće pozornost na publiku i potiče na razmišljanje što je privlačno i primjereno za djecu, odnosno je li pojedina slikovnica namijenjena vrlo maloj djeci ili starijim „predškolicima“ koja mogu uživati sofisticiranost ilustracije i kompliciraniju strukturu.

Najjednostavniji način za provjeru kvalitete slikovnice jest ustanoviti jesu li na naslovnici navedena imena autora, ilustratora i drugih stručnjaka koji su sudjelovali u njezinom nastanku. Ako te informacije nisu istaknute, riječ je o anonimnoj slikovnici gdje ne postoji autorska odgovornost te samim time je vrlo vjerojatno riječ o manje vrijednom i lošem djelu (Stričević, 2006). Osim ovog osnovnog, postoji i par drugih kriterija na koje se može obratiti pozornost prilikom odabira slikovnice.

3.2.1. Dob djeteta

Svaka slikovnica nije zanimljiva i primjerena svakom djetetu te bi se ona trebala mijenjati usporedno s djetetovim odrastanjem, onako kako se mijenjaju djetetova znanja, interesi i mogućnosti.

Manjem djetetu, u razdoblju od godine i pol do dvije se namjenjuju slikovnice s podlogama čistih boja, bez teksta i nepotrebnih detalja te s jednostavnim ilustracijama koje roditelj opisuje

i stvara priču. Na taj način dijete uči kako se postupa s knjigom, potiče ga se na komunikaciju i zanimanje za knjigu te stječe informacije gledajući slike i povezujući ih s onime što vidi u okolini (Martinović i Stričević, 2011). Prilikom odabira slikovnice za djecu najmlađe dobi potrebno je voditi računa i o njezinom materijalu i formatu te se preporučuju slikovnice bez oštrih rubova, izrađene od tkanine, spužve, plastificiranog materijala ili od kartona i oblikovanih prema nekom liku na slici, a mogu se i sastavljati u razne forme (*leporello*, oblik kućice, lik životinje i sl.) (Stričević, 2006).

Djeci u dobi od druge do četvrte godine, kad već počinju razumijevati jednostavne radnje i problemske situacije, preporučuju se složenije slikovnice koje sadrže određenu priču. Dijete u toj dobi se zanima za radnje koje prikazuju različite postupke u određenim situacijama, počinje razlikovati poželjno od nepoželjnog te u skladu s time se preporučuju slikovnice s temama o životinjama i događanjima u okolini, životu ljudi i s zapletima koji su bliski djetetu (isto).

Za djecu u dobi od četvrte godine, odnosno za predškolsku dob odgovarajućim se smatraju slikovnice složenijih tekstova koje progovaraju o ljudima i kulturama različitih krajeva i područja, o prirodi i svijetu oko njih te bajke i basne (Martinović i Stričević, 2011).

3.2.2. Likovi u slikovnici

Likovi u slikovnici mogu biti djeca, odrasli, životinje, autići, različiti predmeti, ali ono bitno je da budu vjerodostojni, sa zanimljivim osobnostima koje odskaču i zaokupljaju pažnju. Njihovo ponašanje trebalo bi biti u skladu s okruženjem u kojem se nalaze kao i s njihovom dobi. Na taj način se postiže uvjerljivost likova, a vrlo često se dob glavnog lika podudara s dobi djeteta kojem je slikovnica namijenjena što omogućuje da dijete postupno „raste“ s njima. Isto tako, treba obratiti pažnju kako se čitatelj upoznaje s likom, kroz naraciju, opisivanje, dijalog, kao i kroz ilustraciju (Vardell, 2008). Stoga su upravo neki od najzanimljivijih likova, ne oni predstavljeni kao dražesni i ljupki, već oni koji se ističu svojom individualnošću, ekspresivnošću te jedinstvenim pogledom na svijet.

3.2.3. Radnja u slikovnici

Radnja slikovnice može biti jednostavna, ali bi se uvijek trebalo nastojati da postoji nekakav konflikt koji proizlazi iz određene situacije i relevantan je za dijete. S druge strane, dobra radnja slikovnice ne tiče se samo rješavanja konflikta, već je originalna i unosi određenu dozu svježine čak i kada progovara o temama koje su izrazito bliske djetetu (Vardell, 2008).

Što se tiče tema slikovnica, većina odraslih želi da ona ima neku snažnu poruku ili lekciju kojoj može podučiti dijete, no stručnjaci na to gledaju kao na didaktičnost i podučavanje djeteta čime se gubi ona temeljna funkcija slikovnice, a to je da ona u prvom redu pruža djetetu zabavu. Slikovnica bi trebala sadržavati priču koja ima nekakvo značenje za djecu, ali to značenje bi se trebalo pojaviti na spontan i prirodan način, a ne biti nametnuto kao kakva lekcija koja pobija samu priču. Stoga se u kritičkoj analizi slikovnice gleda na vrijednosti koje tema donosi, na njezinu osmišljenost i na to da djetetu pruža kraj koji će mu donijeti osjećaj ispunjenosti i zadovoljstva (isto).

3.2.4 Ilustracija i tekst u slikovnici

U svom radu o likovnim aspektima ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama, autorice Balić – Šimrak i Narančić Kovač (2011) navode da kvalitetna ilustracija obogaćuje i djelo i čitatelja te da ju treba vrednovati kao sredstvo koje potiče i podrška je razvoju dječjeg smisla za estetiku i likovno stvaralaštvo. Ilustracija bi u slikovnici trebala imati vrijednost autentičnog umjetničkog djela koje će svojom *duhovnom nadgradnjom angažirati svijest djeteta te vizualne emotivne ekspresije likovnog i literarnog umjetničkog doživljaja pretvarati u nove emotivne vrijednosti* (Miljan, 2013: 7). S obzirom da slika ostavlja značajan trag pri stvaranju predodžbi i doživljaju svijeta kod djece predškolske dobi, potrebno je ponuditi slikovnice s likovno vrijednim ilustracijama.

Stilska pročišćenost, harmonija i ritam boja te jedinstvena kompozicija kojom dijete otkriva radnju i uočava detalje i skrivene informacije navode se kao elementi vrijedne ilustracije. Osim toga, tu se ističe i ravnoteža sadržaja i forme ilustracije te jedinstven izraz likovnog stvaratelja kojim postavlja razinu njezine kvalitete, a i kvalitete same slikovnice (Balić – Šimrak i Narančić Kovač, 2011).

Kako bi ilustracije obogatile doživljaj priče i razvijale djetetovo stvaralaštvo i osjećaj za lijepo, preporučljivo je da budu inspirativne, tj. trebale bi biti realne kad objašnjavaju pojmove, a maštovite kada obogaćuju doživljaj (Stričević, 2006). Ilustracije bi trebale biti skladnih boja, za mlađu djecu su primjerenije one s manje detalja, a za stariju djecu složenije i bogatije ilustracije (Šišnović, 2011). Također, odrastanjem se funkcija ilustracije mijenja i ona od informativne postaje doživljajna, odnosno sve manje doslovna s obzirom na ono što ilustrira te sve više poticajna za doživljaj djeteta, a nedovršene ilustracije su posebice u službi razvoja mašte (Martinović i Stričević, 2011).

Na doživljaj ilustracije utječu i pristupi njezinoj izradi pa se prema nekim podjelama ističu: apstraktni stil, stripovski, ekspresionistički, impresionistički, folklorni, naivni, realistički, nadrealistički te romantičarski stil. Podjela se može još više proširiti, no kada se govori o tome koji je stil primjereniji i draži djeci, ne može se dati konkretan odgovor jer je svaki od ovih stilova još dodatno protkan osobnošću ilustratora, njegovim vještinama, sposobnošću da ispreplete tekst i sliku i to uvijek u različitim kombinacijama (Balić – Šimrak i Narančić Kovač, 2011).

Budući da slikovnica od najranije djetetove dobi potiče njegov jezični razvoj, potrebno je nešto reći i o odlikama teksta u slikovnici. On mora biti prilagođen djetetovoj sposobnosti da može razumjeti poruku koju donosi, treba biti zanimljiv, odisati maštovitošću i duhovitošću biti pisan jasnim jezikom, tj. treba biti usklađen sa stupnjem djetetova jezičnoga razvoja (Stričević, 2006). U slikovnicama koje su namijenjene najmlađoj djeci, slova trebaju biti krupnija, veća i jednostavna po obliku, a u slikovnicama za stariju djecu, postupno se povećava količina teksta i slova smanjuju do normalne veličine slova u početnici. Tekst koji je primjeren odlikuje se jednostavnošću, jezično je ispravan i čist, pisan u duhu hrvatskog jezika te obiluje literarnim vrijednostima (Šišnović, 2011).

Iako su ovdje odlike kvalitetne ilustracije i kvalitetnog teksta nabrojane zasebno, o njima se ne može govoriti odvojeno jedno od drugog. Slikovni i tekstualni dio slikovnice mogu stajati u različitim odnosima, ali je važno da su u međusobnoj sinergiji (Martinović i Stričević, 2011). Tako Hlevnjak (2000) navodi da suh i oštar tekst traži istu takvu sliku, romantičarski zanosi traže likovne zanose, a meka i tečna proza teško se sjedinjuje sa grafičkom tehnikom pera i tuša.

U kakvom odnosu mogu biti ilustracija i tekst progovorili su Nikolajeva i Scott (2001) i naveli da ilustracija može blisko surađivati sa tekstom i prenositi jednako značenje (simetrija), može proširivati značenje i dati neke nove informacije (augmentacija) ili može davati drugačije informacije od onih na koje nailazimo u tekstu (kontradikcija) (Martinez i Harmon, 2012). Bliskom suradnjom slike i teksta dolazi do intermedijalnosti, odnosno uključenosti različitih medija. Ta suradnja može biti toliko jaka da ponekad slika i tekst postanu nerazdvojni i nemoguće ih je rastaviti bez da se „razori“ samo djelo (Balić – Šimrak i Narančić Kovač, 2011). To je veza u kojoj se ilustracije i tekst nadograđuju i proširuju nauštrb značaja onog drugog i zajedno tvore jedno značenje koje ni slika ni tekst ne mogu samostalno iznjediti (Bader 1976, prema Martinez i Harmon, 2012). Vaupotić (prema Narančić Kovač, 2015)

navodi da odnos slike i teksta ne treba sagledavati doslovno kao tumačenje slike pomoću riječi i obratno, već se njihova povezanost temelji na zajedničkom cjelovitom, estetskom i etičkom doživljaju. Tom razmišljanju se priključuje i Doonan (isto) te navodi da jezični i slikovni diskurs posreduju dvije različite priče, koje čitatelj spaja u jednu cjelinu.

Uzimajući u obzir sve karakteristike koje slikovnica treba sadržavati, može se reći da je dobra slikovnica ona koja korespondira s djetetovim razvojem, tj. temom i izgledom je usuglašena s djetetovim razvojnim osobnostima, posjeduje jedinstven i nedjeljiv spoj riječi i slike te s obzirom na funkcije koje posjeduje i vrstu kojoj pripada, istovremeno potiče djetetov razvoj.

4. Muzejske publikacije za djecu i mlade

Kada se ranije govorilo o vrstama slikovnice navedeno je da postoji izrazito mnogo podjela te da svaki autor, nakladnik ili teoretičar književnosti ima neke svoje kriterije prema kojima kategorizira slikovnice. Kao jedna posebna vrsta slikovnice izdvaja se muzejska slikovnica koja pripada publikacijama u izdavaštvu muzeja. O njoj će biti riječi u kasnijem tekstu ovoga rada, ali prvo valja definirati muzejske publikacije za djecu i mlade, njihovu svrhu i podjelu.

Osim fizičkog očuvanja i zaštite materijalne i kulturne baštine, važna uloga muzeja je i njihova edukativna djelatnost. Njome su muzeji upućeni na javnost i predstavljaju društveno odgovoran i aktivan činitelj u stvaranju i promicanju znanja jer su oni mjesto doživljaja, spoznaje i učenja. Pritom, vrlo je važno obratiti pozornost na način pristupa jednoj specifičnoj skupini – djeci i mladima, te omogućiti upoznavanje muzejskih zbirki i predmeta na jedan neopterećen i ugodan način, kroz igru i zabavu, kako i nalaže muzejska pedagogija. Sve navedeno ostvaruje se i uz pomoć muzejskih publikacija za djecu i mlade koje na primjeren i prihvatljiv način promoviraju sadržaje muzeja svojoj publici, kao i onima koji bi to tek trebali postati (Radovanlija Mileusnić 2014).

Jelavić (2014) muzejske publikacije za djecu i mlade definira kao svako djelo koje izdaje muzej i u kojemu su sadržaji prezentirani na način razumljiv i primjeren djeci i mladima. One čine nezaobilazan dio muzejske komunikacije kojom se djeci približavaju znanja o muzeju i njegovom djelovanju. Mogu se ostvariti kao dječji vodič kroz stalni postav ili izložbu, deplijan, brošura, letak, radni listić i bilježnica, slagalica, igrice ili kao slikovnica. Osim tiskanih, postoje i muzejske publikacije za djecu i mlade objavljene na digitalnim medijima.

Sadržaj muzejske publikacije za djecu u prvom redu je vezan za muzejske predmete i zbirke, tj. za teme povezane s njima (npr. predmeti iz svakodnevne upotrebe poput pribora za jelo mogu se iskoristiti za prikaz načina života društvenih klasa kroz određeno razdoblje ili pak neka notna partitura može poslužiti za upoznavanje glazbenika te njegovog osobnog, društvenog i glazbenog života). Neke muzejske publikacije mogu biti usko vezane uz stalnu odnosno povremenu izložbu i određene predmete te se njima valja koristiti unutar prostora izložbe. S druge strane postoje publikacije, poput slikovnica, u kojima dominira priča o nekom muzejskom predmetu te ne zahtijevaju nužno boravak korisnika publikacije u muzeju (Jelavić, 2014).

4.1. Namjena i svrha muzejskih publikacija

Radovanlija Mileusnić (2014) navodi kako je namjena muzejskih publikacija za djecu višestruka: olakšati rad muzejskog pedagoga, omogućiti korisnicima individualni izbor, tempo i način razgledavanja muzejskih izložaka, ponuditi i inicirati aktivno razgledavanje i upoznavanje muzejskih sadržaja te ponuditi sadržaje za nastavničko (odgojno – obrazovno) osoblje.

Svrha muzejskih publikacija može biti različita, no kada se radi o muzejskim publikacijama za djecu i mlade njihova uloga je u prvom redu odgojno – obrazovna, odnosno edukativna budući da su muzeji mjesta spontanog obrazovanja te samim time i element cjeloživotnog učenja. One sažimaju važne podatke o muzejima, njihovim predmetima, zbirkama, aktivnostima i na jedan slobodan i interaktivan način omogućuju upoznavanje i potpomažu informalnu edukaciju (isto).

Publikacije za djecu mogu biti i isključivo informativne poput letka o muzeju ili pak mogu biti zabavne poput stripa ili slikovnice. Kroz interakciju i njihovo korištenje, ostvaruje se informiranje, obrazovanje i zabava djece te se kod njih potiče razvoj kreativnosti te kritičkog razmišljanja (Jelavić, 2014). Njihova posebnost leži u tome da pokušavaju određenoj dobnoj skupini približiti prošla vremena kroz priče koje su proizašle iz predmeta i znanja sačuvanih unutar muzejskih zidova (Dumančić Poljski, 2015).

4.2. Vrste muzejskih publikacija za djecu

U muzejskom izdavaštvu za djecu ne postoje „čiste“ vrste, već se u svakoj od navedenih publikacija mogu pronaći karakteristični elementi publikacija ostalih skupina. No, s obzirom na sadržaj, namjenu, jezična i stilska obilježja te oblik muzejskih edukativnih publikacija za

djecu i mlade, razlikujemo pet osnovnih i najzastupljenijih vrsta (Radovanlija Mileusnić, 2014).

Publikacije specifične za muzeje objedinjuju kataloge stalnih i povremenih izložaba (postava) te ilustrirane vodiče muzeja i galerija. Također, muzeji svoje vodiče i kataloge objavljuju i za djecu i mlade, prilagođavajući njihov sadržaj određenim dobnim skupinama i njihovim spoznajnim i doživljajnim mogućnostima te dodatno tome, u skladu s nacionalnim obrazovnim kurikulumom muzeji navedene publikacije priređuju i za škole i nastavnike kako bi se prenošenje muzejskih sadržaja ostvarivalo i u odgojno – obrazovnim ustanovama (isto).

Didaktičke interaktivne publikacije imaju ulogu pomagala koje omogućava pristupačnije i učinkovitije usvajanje znanja o određenim muzejskim sadržajima. Svrha im je skrenuti pozornost na muzejske predmete i pomoći posjetiteljima u razumijevanju izložbe. Najčešće sadrže neki zadatak, informacije za korištenje ponuđenim izvorima znanja te postupak samoprovjere radi povratne informacije, a prema opsegu i sadržaju mogu biti u formi radnih listića ili edukativne mape (isto).

Znanstvenopopularne publikacije interpretiraju pojedine znanstvene teme na način da je dostupan široj publici. Osnovno obilježje im je znanstvenopopularni stil pisanja koji ne zahtijeva velika predznanja o znanstvenim činjenicama koje prikazuju. Njihova svrha jest u premošćivanju jaza između znanosti i djece i mladih te poticanje njihovog zanimanja za otkrivanjem i svijetom znanosti. U ovu kategoriju muzejskih publikacija za djecu ubrajaju se priručnici te manje tematske monografije ili brošure (isto).

Dječja književnost i književnost za mlade muzejske tematike objedinjuje publikacije pisane usmjereno za specifičnu publiku, autori su renomirani književnici ili djeca sama, tj. ta izdanja pripadaju korpusu narodne književnosti. Kod njihove izrade, muzeji obraćaju pozornost da su publikacije u skladu s dječjim poimanjem svijeta, da teme koje obrađuju budu zanimljive djeci, odgovaraju dobi djece i njihovom iskustvu i da prate djetetovo znanje i vladanje jezikom. Skupini književnih djela u izdanju muzeja pribrajamo slikovnice, dječju poeziju, priču, dječji roman, pripovijetku te strip kao zanimljiv način interpretacije muzejskih sadržaja i tema (isto).

Neknjižna građa je uvijek povezana s muzejom, njegovim sadržajima i djelatnošću. Tu pripada sva građa koja nije knjižna i njezina je zadaća da informira, educira, promovira te se priređuje i prilagođava svim dobnim skupinama. Samo neki od primjera takve građe su: plakati,

kalendari, razglednice, slagalice, puzzle, bojanke, igraće karte, raspored sati, olovke, edukativne igračke, razni suveniri, CD-ROM-ovi, DVD-ovi, zvučni zapisi itd. (isto).

5. Muzejska slikovnica

Kao jednu posebnu podvrstu nacionalne slikovnice Narančić Kovač i Zalar (2015) navode muzejsku slikovnicu. Prve takve slikovnice se u hrvatskom muzejskom nakladništvu pojavljuju od kraja 1990-ih godina, a od 2000-ih su sve zastupljenije. Objavljaju ih mali i veliki muzeji, lokalni i nacionalni te muzeji općeg kompleksnog i specijaliziranog tipa, bilo samostalno ili u suradnji sa drugim kulturnim ili odgojno – obrazovnim ustanovama. Muzejska slikovnica je u korpusu muzejskog izdavaštva namijenjena djeci predškolske i školske dobi te ih muzeji izrađuju sa željom da najmlađim posjetiteljima pruže informacije o muzejskim sadržajima na njima zanimljiv i razumljiv način, tako da budu u skladu s njihovim iskustvom, znanjem i ovladanošću jezikom (Radovanlija Mileusnić, 2014).

Muzejska slikovnica se može definirati kao bogato ilustrirana muzejska publikacija koja je ponajprije namijenjena mlađoj djeci (Narančić Kovač, Zalar 2015). No, da bi se neka slikovnica smatrala muzejskom, mora biti vezana uz muzej na nekoliko razina. U prvom redu, muzej treba biti izdavač (ili suizdavač) slikovnice. Nadalje, muzej, njegova zbirka i izložbe izvor su inspiracije autorima teksta, ilustracija, pa i posjetiteljima te samim time bi autori koji rade na izradi slikovnice trebali biti usko vezani uz muzej. To mogu biti djelatnici muzeja kao autori teksta i ilustracija, a to mogu biti i djeca u suradnji s odraslima (odgojiteljima, učiteljima, književnicima, ilustratorima itd.) Kroz takav zajednički rad nastaju slikovnice u kojima se uz likovno remek – djelo nekog muzejskog predmeta dodaju riječi poznatog književnika ili tekst kojeg su osmislila djeca, ali nerijetka je i situacija u kojima su slikovnice u cijelosti rezultat dječjeg rada i kreativnosti (Radovanlija Mileusnić, 2014). Tematski, muzejska slikovnica treba biti vezana uz muzej i njegove sadržaje te jednostavnim poučnim tekstom objasniti neke stručne pojmove i tako približiti svoje fondove posjetiteljima najmlađe dobi. Mjesto radnje muzejskih slikovnica najčešće je smješteno u samome muzeju, likovi su iz muzeja ili su to djeci već poznati likovi, ali smješteni u muzejsko okruženje, a ilustracije svojom zanimljivošću i mnoštvom detalja pridonose doživljaju određenog povijesnog konteksta. Naposljetku, ono što čini slikovnicu muzejskom jest i njena publika koja listajući stranice promatra i pomiče muzejske predmete te ih kroz priču oživljava (isto).

O samoj ilustraciji muzejske slikovnice detaljnije govori Balić Šimrak (2014) navodeći da je slikovnica najčešće prvi susret djeteta s likovnom umjetnošću i književnošću te da je zbog toga potrebno pripaziti na primjerenost i kvalitetu slikovnice. Pritom skreće pozornost da se kod izrade muzejske slikovnice treba voditi računa o tome što djecu želimo poučiti, koje sadržaje prenijeti, kojoj dobnoj skupini je namjenjujemo, koji su primjereni didaktički materijali za ciljanu dobnu skupinu te što je sve potrebno obuhvatiti slikom i tekstom kako bi temu približili djetetu. Također, navodi da je upoznavanje djece s muzejom i njegovim predmetima kroz slikovnicu odličan način prenošenja znanja i iskustava tim više, jer na taj način djeca predškolske dobi koja još ne čitaju mogu određenu temu snažnije iskusiti i tako trajnije pamtiti (isto).

Zalar (2014) u knjizi „Izlet u muzej na mala vrata“ govori da se muzejske slikovnice vrlo često pojavljuju usporedno s nekim posebnim muzejskim događanjima ili edukativnim djelatnostima. U tom pogledu, muzejska slikovnica se može shvatiti kao tiskana inačica koja održava tu aktivnost stalno dostupnom, tj. „*produljuje njezin život*“

Autorica također donosi otvorenu tipologiju muzejskih slikovnica i dijeli ih u 8 skupina:

1. Slikovnice koje promiču postavu muzeja
 - a) Slikovnice u stihovima
 - b) Slikovnice u prozi
2. Slikovnice koje ne promoviraju prvenstveno postav muzeja, no povezane su s baštinom
3. Popularno znanstvene i prvenstveno edukativne slikovnice
4. Biografske slikovnice o znamenitim osobama
5. Slikovnice slovarice
6. Slikovnice igračke u svrhu razvijanja jezičnog izražavanja i mašte
7. Slikovnice dječji radovi
8. Djelo na granici između slikovnice i ilustrirane knjige

U prikazu gore navedene knjige Majhut (2014) ističe da posebnost muzejske slikovnice leži u muzejskoj građi koju ona sadrži i koja predstavlja dodatni neophodni ilustrativni element ilustracije i teksta. Takvu slikovnicu mi više samo ne čitamo i gledamo, nju treba razgledati, obilaziti, obratiti pozornost na detalje, odmaknuti se kako bi mogli uhvatiti cjelinu jer, muzejski predmet predstavljen u njoj nije samo običan, već zaslužuje da ga se opipava pogledom.

O tome će biti riječi u sljedećem poglavlju ovoga rada gdje će se pokušati donijeti analiza pojedinih hrvatskih muzejskih slikovnica te sagledati njihove specifičnosti te odnos tekst – ilustracija – muzejski predmet.

6. Analiza odabranih hrvatskih muzejskih slikovnica

Prikazavši teorijski dio slikovnice, njezinu definiciju, funkcije, vrste, njenu ulogu u životu djeteta i kriterije koji nam pomažu u odabiru kvalitetne slikovnice, dolazimo do praktičnog dijela gdje će se korištenjem dosad prikupljenog znanja o slikovnici analizirati pojedine muzejske slikovnice. Posebna pozornost će se obratiti na ilustraciju i tekst, na likove i način na koji se obraćaju mladom čitatelju te na odnos svih elemenata zajedno, tj. kako kroz međusobnu interakciju i dodirivanje donose priču. Slikovnice koje će se promatrati u izdavaštvu su različitih muzeja te se svaka odlikuje nekim svojim posebnostima. Procjena će obuhvatiti pet muzejskih slikovnica, a one su: *Nikola Tesla - izumitelj budućnosti*, *Geološka slovarica*, *Kapljica i kamen*, *Igre uz vodu* i *Karolina*.

6.1. Slikovnica „Nikola Tesla – izumitelj budućnosti“

Kroz suradnju Gradskog muzeja Korčula i Muzeja Like Gospić, 2010. godine nastala je slikovnica „Nikola Tesla – izumitelj budućnosti“. Autorica teksta navedene slikovnice jest kustosica korčulanskog muzeja Sani Sardelić, a ilustracije su izradila djeca iz rodnog mjesta Nikole Tesle, Smiljana. Realizacija ovog projekta se odvijala kroz likovnu radionicu održanoj unutar Memorijalnog centra Nikola Tesla te su na taj način djeca bila uključena kao stvaratelji i prenositelji sadržaja koji popularizira baštinske vrijednosti.

Fizičkim izgledom, slikovnica je kvadratnog oblika te se sastoji od 16 stranica i mekanog je uveza. Odmah po njezinom otvaranju nailazimo na predgovor ravnateljice Muzeja Like Gospić, a na samom kraju slikovnice se nalazi stranica posvećena svoj djeci koja su sudjelovala u njejoj izradi. Na prvo listanje, slikovnica odaje dojam suglasja s temom koju približava i sadržajem kojeg posreduje. Gotovo crno – bijela naslovnica, ilustracija Nikole Tesle i tehničkih simbola u pozadini njegovog lika korespondiraju s prvim asocijacijama na spomen ovog izumitelja. Naslov slikovnice je izravan, daje do znanja da se u njoj donosi priča o jednoj znamenitoj osobi, ali i ostavlja prostora za čitateljevu znatiželju i otkrivanje zašto mu se pridijeva nadimak izumitelja budućnosti. Tekst je ubačen između ilustracija, ponegdje je tiskan preko njih, a sve zajedno se nalazi na bijeloj pozadini stranice te pogled promatrača odmah odvlači prema dječjim crtežima. Odabir računalne vrste slova mogao je biti bolji jer u kombinaciji sa

ilustracijama koje odišu snažnim i oštrim linijama, tekst je jedva zamjetan, a kada se pogled usmjeri na njega vidi se nepripadanje i kako bi se neki deblji font slova bolje snašao s ovom temom slikovnice.

S obzirom na doživljaj, slikovnica je poučna (informativna) jer čitatelja upoznaje sa životom i djelima Nikole Tesle te naglašava značaj njegovih izuma za svakodnevan život ljudi. Prema tipologiji muzejskih slikovnica, „Nikola Tesla – izumitelj budućnosti“ pripada skupini biografskih slikovnica o znamenitim osobama, a prema stilu pristupu oblikovanju i stilu ilustriranja pribraja se slikovnicama koje koriste dječje radove kao ilustracije. Budući da svojim sadržajem posreduje neke nove sadržaje i informacije te progovara o povijesnoj ličnosti, njezina najizraženija funkcija jest informacijsko – odgojna kojom se i djetetu skreće pažnja na promatranje knjige kao izvora znanja.

Kod čitanja slikovnice, prvo što se zamjećuje jest direktno obraćanje lika Nikole Tesle, odnosno ispovjedni ton prvoga lica: „*Tehnika i njena korisna primjena sve mi je bila zanimljivija, naročito elektrotehnika i činilo mi se nezamislivim da se u životu bavim ičim drugim.*“ Pripovjedač je, dakle, homodijegetički. Ostvaruje se kao glavni lik koji donosi svoju priču pa ga se može svrstati i u podskupinu autodijegetičkog pripovjedača. Pripovijedanje se odvija s vremenskim odmakom, tj. u prošlom vremenu te pripovjedač vodi čitatelja kroz cijelu slikovnicu kronološkim redoslijedom i unutrašnjom fokalizacijom donosi svoju priču koja započinje njegovim rođenjem, nastavlja se kroz školovanje i preseljenje u New York, istovremeno upoznajući čitatelja sa svojim izumima i preprekama s kojima se susretao na putu te ju završava pričajući o starosti i počastima koje su mu bile dodijeljene. Takvim načinom posredovanja sadržaja, čitatelj dobiva „osobniji“ uvid u život Nikole Tesle nego što bi to bilo u slučaju pripovijedanja u trećem licu te ova slikovnica kroz Teslinu ispovijed iznosi osobne misli, emocije i stavove glavnog lika te postaje zanimljivija i održava želju publike za okretanjem stranica i da se sazna što se dalje dogodilo.

Jezični diskurs, odnosno tekst tiskan je crnom bojom na bijeloj podlozi ili obratno u svrhu isticanja od ilustracije. Postoji jedna rečenica koja je tiskana plavom bojom te na taj način ona izlazi iz okvira subjektivne pripovjedne perspektive, te objektivno donosi zanimljivu činjenicu o tome kako je Tesli ideja o ovladavanju magnetskim poljem došla iznenadno, ni ne razmišljajući o njoj. Tekst slikovnice kojeg je osmislila autorica Sardelić većim je dijelom primjeren, jasan i razumljiv djeci te na odgovarajući način uvodi u priču, odlikuje ga lakoća i čitatelj dobiva dojam se ispred njega nalazi Nikola Tesla i da mu on osobno priča svoje

zanimljivosti iz života. No, ono što se u nekim dijelovima može zamijetiti jest da se koriste izrazi koji onda tu iluziju prekidaju, odnosno autorici se potkralo poneko variranje u izrazu. Primjer se može pronaći u rečenici „Povratkom u New York htio sam pronaći nove ulagače koji bi omogućili da zamisli o strojevima za bežično slanje energije postanu stvarnost te dostupni i korisni svima“ gdje riječ *ulagači* zvuči nekako strano, kao da ne pripada tom tekstu. Slično se događa i sa izrazima „tehnološki i gospodarski napredak“ i „dionice“ koji rijetko da bi se koristili u razgovoru s mladim čitateljem te da su se pronašli neki manje službeni izrazi, komunikacija bi na tim dijelovima slikovnice bila neposrednija. U donošenju sadržaja, tekst nudi mnogo informacija i čitatelj saznaje cijelu priču iz njega samog, mada on dobiva još veći smisao kada se pojmu „rotacijsko magnetsko polje“ pridoda i njegova ilustracija. Gledajući u cjelini, malo je predug i ponekad opterećen viškom informacija. Autorica je možda htjela u što većoj mjeri pridonijeti doživljaju priče pa je unijela mnogo detalja, ali da su se poneki dijelovi izostavili, tekst bi bio još tečniji i lepršaviji, a te izostavljene detalje je mogla nadopuniti slika.

Ilustrativno, posebice je zanimljiv Teslin portret na naslovnoj stranici slikovnice te u kombinaciji s tehničkim crtežom u pozadini poziva čitatelja da uzme slikovnicu u ruke. Kao što je već spomenuto, u unutarnjem bloku slikovnice ilustracije su prikazane na bjelini stranice, a na jednoj stranici je kao podloga korišten tehnički crtež što je puno bolje rješenje naspram praznine podloge, no nažalost takav princip nije primijenjen i na ostale stranice. Viđenja i doživljaje ovoga izumitelja i njegovih naprava oživjela su djeca kroz sjajne prikaze koji kao da nose neku posebnu energiju. Ilustracije obiluju jakim bojama, vide se debele linije flomastera, oštri potezi bojicama što u cjelini doprinosi temi i ozračju elektriciteta. Bilo bi dobro da se dječje likovno stvaralaštvo malo proširilo i djeci ponudile i neke druge tehnike osim flomastera i pastela te bi se tako dobio još veći spektar dječjih komentara. Gledajući u cjelini, ilustracije, iako kreativne, nisu iskombinirane na najspretniji način te u nekim momentima djeluju kao da su nasumce nabacane. One okružuju tekst, ponegdje se preklapaju, ali većinom su izolirane jedna od druge, na neki način djeluju nepovezano.

Ilustracije se nalaze u simetričnom odnosu s tekстом i navode čitatelja da zastane kod svake od njih i promotri izum o kojem je trenutak prije toga čitao. Velikim dijelom prikazuju Tesline izume i svojevrsna su galerija kojom se može proći te pridonose razumijevanju teksta. Ostvario se odnos slike i teksta, no ipak se ne dobiva taj dojam harmonije kojim bi se ova slikovnica mogla smatrati u potpunosti zaokruženom cjelinom. Na kraju svega, jezični diskurs djeci daje poruku da se dar otkrivanja tajni prirode treba dijeliti kako bi svima bilo bolje, odnosno govori

da se prije svega treba gledati na dobrobit svih ljudi, a ne se usmjeravati na ostvarivanje materijalnog bogatstva.

6.2. Slikovnica „Geološka slovarica“

Slikovnica Geološka slovarica nastala je 2013. godine u izdavaštvu Hrvatskog prirodoslovnog muzeja. Kustosica i autorica ovoga projekta, Renata Brezinščak, udružila je snage sa pjesnikinjom i autoricom teksta Ivanom Borovac i ilustratorom Tomislavom Žerjavićem te su na jedan zanimljiv i zaigran način približili geološke pojmove mlađoj publici.

Što se tiče njezinog fizičkog oblika, slikovnica je pravokutnog formata, broji 32 stranice te je mekanog uveza. Unutrašnjost naslovne stranice i same završne stranice ilustrirane su u sivkastoj boji s prikazom slojeva što odmah asocira na slojeve Zemljine kore i geologiju kao znanost koja je i predstavljena kroz listove ove slikovnice. Na stražnjoj korici slikovnice prikazana je zgrada Hrvatskog prirodoslovnog muzeja i stihovi koji pozivaju na posjetu njemu: „Zna se da je znanje vrednije od zlata;/ zato su vam naša otvorena vrata./ Učenici svi su, sadašnji i prošli,/ u našem muzeju toplo dobrodošli!“

Listajući slovaricu, uočava se bogatstvo njezinog dvostrukog izlagačkog diskursa. Pažnju zaokupljaju maštovite ilustracije, njihove boje i zanimljivi prizori koji već kod letimičnog pogleda privlače čitatelja. Ilustracije se protežu preko cijelih stranica slikovnice, prostor je iskorišten u potpunosti, a odabrana računalna vrsta slova se uklapaju na „čistim“ prostorima, tj. područjima podloge ilustracije. Razigrani tekst i duhovite ilustracije zasigurno će privući djecu predškolskog uzrasta, ali i djecu nižih razreda osnovne škole kojoj su autori ovu slikovnicu i prvotno namijenili.

Slikovnica je pisana jednostavnim i razumljivim jezikom te ju dijete može samostalno koristiti, bez neke veće asistencije odrasle osobe, osim u slučaju djeteta predškolske dobi gdje bi pomoć bila potrebna. „Geološka slovarica“ pripada u podvrstu slikovnica o slovima, no nije u tolikoj mjeri usmjerena na upoznavanje djeteta sa slovima, koliko ih želi uvesti u svijet geoloških pojmova. Dvije funkcije koje su posebice naglašene u ovoj slikovnici su informacijsko – odgojna i govorno – jezična funkcija. Prva funkcija omogućuje da se dijete upozna s nekim novim pojmovima te da uspoređi svoja dosadašnja znanja, proširi ih i nadogradi nekim novima. Govorno – jezična funkcija u svrsi je razvoja djetetove fonemske i fonološke osviještenosti te bogaćenja njegovog rječnika što se ostvaruje kroz humorističan i razigran tekst te korištenjem ritma koji se postiže uporabom parne rime što je vidljivo u sljedećim stihovima:

„Dijamant je glavna faca/ briljantnu svjetlost baca./ Od njega nema ništa tvrđe – sve probuši, u sve uđe.“

Kod jezične analize ove slikovnice najprije valja odrediti ulogu pripovjedača. On je po svojim karakteristikama heterodijegetički pripovjedač. Nalazi se izvan priče, nije jedan od likova u njoj, već samo predstavlja i donosi informacije o pojedinim geološkim pojmovima te predmetima, ali se izravno obraća čitatelju: „Vidi ovo, baš je fora:/ Zemljina se kora bora!/ Takva bora uvijek znači/ da ju nešto silno tlači./ Ako zbilje nema sreće,/ bore budu još i veće.“

Jezični diskurs ostvaruje se linearno kroz tridesetak abecedno poredanih i stihovima objašnjenih geoloških pojmova. Pripovijedanje se odvija bez vremenskog odmaka, tj. u sadašnjosti (prezent), a gledište likova se ostvaruje kroz vanjsku fokalizaciju gdje pripovjedač objektivno promatra likove i donosi spoznaje o njima, ne ulazeći u njihov unutarnji svijet. Kako je to i karakteristično za slikovnicu, javljaju se prekidi jezičnog diskursa čime se pozornost prirodno usmjerava na slikovni diskurs te se posvećuje neko vrijeme njegovom promatranju.

Što se samog teksta tiče, na različitim se stranicama smješta na različita mjesta te je crne ili bijele boje, ovisno o boji pozadine (ilustracije), a veličinom je svugdje jednak. Pisan je razumljivim rječnikom, izraz autorice je konstantan te ne varira u izrazu, rečenice su kratke te oblikovane u tečne stihove prilagođenim djeci mlađeg uzrasta. Odiše veseljem, vedrinom, kreativnošću i kroz njega su predmeti i pojmovi prikazani na jedan duhovit način, blizak djeci, koji im približava muzejske sadržaje.

Slikovni diskurs u ovoj slikovnici velikim dijelom nosi estetsku funkciju slikovnice. Naime, na prvi pogled ilustracije ostvarene u ovoj slikovnici zasigurno će privući djecu jer djeluju vizualno zanimljivo i privlačno, pozivaju dijete da ih promotri te na taj način razvija svoj ukus, kreativnost i osjećaj za lijepo, a zasigurno će ih potaknuti da predmete prikazane u slikovnici promotre neposredno u samome muzeju.

Kao što je već ranije navedeno, ilustracije pokrivaju cijele stranice slikovnice te ilustrator pri njihovoj izradi koristi stripovski pristup. To se primjećuje u šarenilu boja, zaigranosti, predmetima kojima daje lica i igra se s njihovim izrazima čime se postiže dinamičnost, vedrina i na momente šašavost likova. Ilustracije se odlikuju svojom veličinom i preglednošću što je posebice primamljivo najmlađim čitateljima. Vezane su uz tekst duhovno jer prikazuju ono što tekst izriče te fizički, što znači da se nalaze uz tekst koji oslikavaju. Likovi su prikazani dinamično, tj. ilustrator ih crta u nekom pokretu, a izrazom lica i njihovom ekspresijom im daje

karakter i proširuje značenje slike. Tako vulkan na ilustracijama pokazuje pakost tik pred erupciju, a Zemlja nosi tužan izraz lica zbog toga jer ljudi buše njenu koru u potrazi za naftom. Sve to pospješuje posredovanje informacija o predmetima i pojavama koje slikovnice predstavlja.

Iako ponegdje mnoštvo detalja na ilustraciji i veća količina teksta pridonosi dojmu prenapučenosti stranice, gledajući njihov odnos u cjelini, osjeća se njihova sinergija. Shodno tome, u slikovnici se ostvaruju dva procesa. U prvom dolazi do simetrije gdje je vidljivo da se slika i tekst međusobno podudaraju, a u drugom procesu dolazi do komplementarnog odnosa teksta i ilustracije gdje ilustracija, svojim detaljima i informacijama neizrečenim u tekstu, dodatno obogaćuje i proširuje jezični diskurs. Zalar (2014) u svojoj knjizi *Izlet u muzej na mala vrata* se dotakla ove slikovnice i istaknula njezin pomalo zbunjujući faktor, a tiče se kombinacije pojmova na dvostranici slikovnice. Naime, slikovnica velikim dijelom niže pojmove dragog i poludragog kamenja, ruda i minerala te se očekuje da će se ta kategorija sprovesti kroz cijelu slikovnicu. No, vjerojatno u nedostatku pojmova koji bi išli u tu kategoriju, uz drago kamenje pojašnjavaju se dinosauri, a uz kamen opal govori se o potresu Autorica Zalar je u pravu i dijelim njezino mišljenje te da se izabrao neki drugi princip umjesto abecednog, slikovnica bi se odlikovala tečnošću kroz sve svoje stranice te ne bi ponegdje ispadala iz ravnoteže izlaganja.

U cjelini, slikovnica je ostvarila ispreplitanje jezičnog i slikovnog diskursa preko svojih stranica. Ponegdje se javlja previše tekstualnog i slikovnog podražaja što može dovesti do dojma natrpanosti stranice, ali međusobno nadopunjavanje teksta i ilustracije te njihovo zajedničko donošenje sadržaja čine ovu slikovnicu uspješnom i primamljivom mlađoj, ali i starijoj publici.

6.3. Slikovnica „Kapljica i kamen“

Još jedna slikovnica u izdanju Hrvatskog prirodoslovnog muzeja jest slikovnica „Kapljica i kamen“, objavljena 2008. godine. Začetnik ideje ovakve slikovnice i autor njezinog teksta je diplomirani inženjer geologije Damir Lacković, a oslikao ju je Trpimir Vedriš. Zanimljivost joj leži i u činjenici da je izdana na više stranih jezika, njemačkom, engleskom, talijanskom i portugalskom.

Gledajući fizička obilježja slikovnice, ostvarena je u kvadratnom formatu mekanog uveza te se sastoji od 32 stranice. Na naslovnoj stranici su, za razliku od prethodne dvije slikovnice,

navedena imena autora teksta i ilustracija, dok su u prijašnjim slučajevima bili navedeni samo naslovi slikovnica. Koricama dominira plava boja što asocira čitatelja na vodu, a u kombinaciji s ilustracijom kapljica dodatno osnažuje njezinu tematiku. Unutrašnjost slikovnice obilježena je bogatstvom i ljepotom slikovnog diskursa koji se proteže preko cijele stranice te je popraćen odgovarajućom količinom teksta na stranicama pa slikovnica na prvi pogled odaje dojam prozračnosti i lakoće. Ponegdje se javlja dosta bjeline na stranicama (praznog prostora), ali je to u funkciji donošenja ilustracije što samo doprinosi njezinoj harmoničnosti. Tekst se najčešće nalazi pri dnu stranice, ispod ilustracije ili stoji samostalno na posebnoj stranici, a odabir računalne vrste slova je uspješno izveden te je u sinergiji sa slikom.

Slikovnica je po doživljaju poučna (informativna) jer na jedan edukativan i informativan način upoznaje dijete s procesom nastanka krških fenomena. S obzirom na vrstu, svrstava se u popularno znanstvene i prvenstveno edukativne slikovnice. Pisana je jednostavnim i kratkim rečenicama te ju dijete može koristiti samostalno, a pogotovo zbog ilustracija koje same za sebe donose jedinstvenu priču. Shodno tome, najviše se ističe informacijsko – odgojna funkcija slikovnice što se ogleda u sadržaju kojeg posreduje. Čitajući „Kapljicu i kamen“ dijete prati kišne kapi na njihovom putovanju kroz krški krajolik gdje im se pridružuju komadići kalcita i zajednički stvaraju kamenice, špilje, stalagmite i druge krške oblike. Vrlo važna je i estetska funkcija koja proizlazi iz kvalitetno oslikanog teksta te svojim obilježjima zasigurno navodi i razvija kod djeteta njegov likovni ukus i osjećaj za lijepo.

Sadržaj slikovnice se i ovdje posreduje heterodijegetičkim pripovjedačem koji se nalazi izvan priče i donosi priču o kapljicama vode i kristalićima i njihovim događajima na putovanju. Pripovijedanje se odvija u sadašnjosti, bez vremenskog odmaka, pripovjedač donosi priču na način da progovara o linearnom procesu koji se odvija svakodnevno i neprestano se ponavlja, a kreće od padanja kiše s oblaka i završava njihovim isparavanjem. Gledište likova (fokalizacija) u ovoj slikovnici je isto vanjska te pripovjedač iznosi informacije s dozom odmaka. No, ponegdje se korištenjem upravnog govora dobiva uvid u unutarnje stanje likova o kojima se pripovijeda te nam oni svojim obraćanjem isto prenose sadržaj priče: „Joj, ovo je strašno! Fuj! Kako ću se otarasiti ovog smrada? Boli me trbuh! Hej, djeco, nemojte me piti ovakvu prljavu! Pitajte tate i mame jesmo li čiste za piće, jer voda i na izvoru može biti zagađena.“

Tekst slikovnice pisan je razumljivim jezikom, znanstveni pojmovi razloženi su na jednostavan način blizak djeci te ona ne bi trebala imati poteškoće pri njihovom shvaćanju.

Autor je konstantan u svojem izrazu, te se čitanjem teksta dobiva dojam cjeline koja je zanimljiva i djeci i odraslima. Slova teksta tiskana su u crnoj boji, a uz njih se na pojedinim stanicama javlja tekst u plavoj boji. Riječ je o „Jeste li znali?“ činjenicama koje se nadovezuju na sadržaj slikovnice i dodatno proširuju znanje o njejoj temi te potiču na njezino daljnje istraživanje. Korištenjem drugačije boje, taj tekst se odijelio od pripovjednog teksta slikovnice i tako kao zasebna cjelina nudi čitatelju na odabir hoće li ga pročitati u tom trenutku ili će se kasnije vratiti na njega.

Kod slikovnog diskursa, ilustrator je koristio osuvremenjeni stripovski pristup. Ilustracije se pružaju preko rastvorenih stranica slikovnice te čine jednu zaokruženu cjelinu. Primjećuje se korištenje „ublaženih“ boja, ne toliko jarkih kao što je to primjer kod „Geološke slovarice“. Autor se u stvaranju crteža poigravao kontrastima svjetla i sjene što s bijelom pozadinom stranice te jednostavnim fontom teksta rezultira jednim lijepim skladom. Osim tonske modelacije, na ilustracijama se može primijetiti korištenje linearne ili geometrijske perspektive. Ona se očituje karakterističnom smanjivanju likova prema dubini. Tako se veći likovi nalaze u prednjem planu, a oni manji po veličini u pozadini, što se posebice može uočiti na ilustracijama krajolika.

Likovi u slikovnici, kapljice i kristalići kalcita, prikazani su na jedan zabavan i duhovit način, odišu prijateljstvom i pozivaju čitatelja da im se pridruži na njihovom putovanju. Ilustrator ih je zabilježio dinamično, u pokretu. Posebni su i po tome što su prikazani kao živa bića, ilustrator im je dodijelio oči, usta, ekspresiju lica, ruke i noge te su time dobili ulogu likova u priči. Njihova uvjerljivost pri donošenju sadržaja ojačava se i tekstom te korištenjem personifikacije pri upoznavanju s njima. Tako kapljice ližu kamenje, spuštaju se niz kamene strmine vapnenca i grickaju njegovu površinu te mijenjaju krški krajolik.

Promatrajući ilustracije zasebno, čitatelj odnosno gledatelj slikovnice razaznaje jasnu priču. Ilustrator je u njima obuhvatio sve informacije navedene u tekstu te tako povezoao ova dva slikovnička diskursa koja se međusobno nadopunjuju i tvore jednu cjelinu. Ilustracija vjerno prati tekst čime se između njih ostvaruje veza simetrije, a prisutno je i obogaćivanje jezičnog diskursa slikovnim čime su tekst i slika u augmentaciji. Primjer toga se ogleda u prikazu krajolika gdje gledatelj tekst *„Nakon mnogih kiša i puno godina, malene udubine u kamenu postanu bazenčići u kojima se poslije kiše zadržava dragocjena voda. Te bazenčiće zovemo kamenice. Vodu iz kamenica piju divlje i domaće životinje, a i ljudi. U kamenici žabe odlažu*

jaja i ponekad spava vodenjak.“ proširuje informacijama da je područje kamenica npr. stanište medvjeda, divokoza i zmija te da je okruženo visokim planinama i gustom borovom šumom.

Zaključno, slikovnica „Kapljica i kamen“ svojim dopadljivim i nenametljivim dizajnom, zabavnim i jednostavnim tekstom te izvrsnim i duhovitim ilustracijama obraća se i mlađoj i starijoj publici zadržavajući njihovu pažnju tokom cijelog čitanja. Međusobna zaigranost jezičnog i slikovnog diskursa rezultira jednim zaokruženim skladom te čini ovu slikovnicu vrlo uspješnom.

6.4. Slikovnica „Igre uz vodu“

U izdanju Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti te povodom Međunarodnog dana muzeja 2012. godine predstavljena je slikovnica „Igre uz vodu“. Slikovnica je dio dugogodišnjeg projekta osvješćivanja te upoznavanja djece i odraslih s postojanjem i ljepotama hrvatske naivne umjetnosti. Spomenuti projekt otpočeo je 2005. godine s prvim interaktivnim CD-om „Vrata u svijet naive“, a tijekom svog trajanja je, uz gore navedenu, iznjedrio još šest slikovnica: „Vjedro na izvoru“, „Prstenovanje ptica – dopjevci i prepjevci slika i kipića“, „Slikopisanka mala“, „Naiviku sliku uz haiku“, „Pjesme za slike“ i „Slike stihom“.

Projekt slikovnice „Igre uz vodu“ nastao je u sklopu muzejske edukativne akcije pod nazivom *Voda* gdje je naglasak bio na istraživanju načina pojavljivanja i simbolike vode na slikama naive (Zalar, 2014). Tako su slike Muzeja naivne umjetnosti postale inspiracija pjesnicima za osmišljavanje stihova, a učenici osnovnih škola su njima bili potaknuti na stvaranje novih slika, onako kako ih oni doživljavaju. Slikovnica je time objedinila četrdeset i četiri dječja rada, dvanaest remek-djela hrvatske naive, a sve zajedno je povezano s dvanaest pjesama u autorstvu Zvonimira Baloga, Arsena Dedića i Tonka Maroevića. Uz slikovnicu izdan je i CD s glazbenim obradama pjesama koje potpisuje Arsen Dedić.

Slikovnica „Igre uz vodu“ mekanog uveza objedinjuje 64 stranice. Naslovna strana navodi autore stihova i naslov te uz prevladavajuću plavu boju donosi temu projekta iz kojeg je slikovnica nastala. Unutar slikovnice možemo pronaći popis svih osnovnih škola i djece koja su svojim likovnim stvaralaštvom pridonijela nastanku slikovnice, podatke o slikarima čija se djela u njoj nalaze, biografije o autorima teksta te završne riječi autorice projekta i urednika. Slikovnica je podijeljena u tri dijela, odnosno svaki autor je nadjenio po jedan podnaslov svojem dijelu stvaralaštva: Balog – „Srcem djeteta“, Dedić – „Pjesmanka“ i Maroević – „Gledano stihom dano“.

Prema vrsti, slikovnica se pribraja slikovnicama koje u prvom redu promiču vrijednosti postava muzeja, a s obzirom na doživljaj je umjetnička jer je kroz slikovite stihove usmjerena na doživljaj svijeta koji nas okružuje i na stvaranje odnosa s njime. To se konkretno vidi po tome što progovara o prirodnim pojavama i prirodi koja nas okružuje, veliča njezine ljepote i ljepote životinjskog svijeta, upoznaje nas i sa znamenitim građevinama pa na taj način ostvaruje i svoju informacijsko – odgojnu funkciju. Uz nju se uvelike ističe i estetska funkcija koja izvire iz djela hrvatske naive i njeguje likovni ukus čitatelja, a zaigrani pjesnički stihovi, ponavljanje glasova i riječi, stvaranje zvukovnih efekata te korištenje rime obnašaju govorno – jezičnu funkciju slikovnice.

Slikovnica obiluje slikovnim diskursom, a uz njega je prisutan jezični. Tekst stoji samostalno na bijeloj podlozi stranice, a s njemu desne strane, preko cijele stranice su prikazane djela umjetnika dok su dječji crteži uvijek otraga, uz detalj umjetničke slike koji se ponavlja uz bilješku iz biografije. Stihovi pjesama usmjereni su prema odraslijem čitatelju te bi mlađoj publici bila potrebna pomoć u njihovom savladavanju i shvaćanju sadržaja kojeg posreduju.

Pjesme se vizualno oslanjaju na slike, no to ne znači da ih pjesnici još dodatno ne proširuju, kreirajući neke nove prizore pred očima čitatelja. Tako Balog u pjesmi „Milanska katedrala“ šarenilo prikaza katedrale umjetnika Feješa širi prikazima nje kao mjesta mira i utjehe pomoću stihova: „Takav hram/ nanizan na sanoviti/ božji pram/ namjernike tjera da sklope ruke/ i kleknu/ te molitvu tvorcu reknu:/ oprosti nam Bože što stalno/ nešto slinimo/ i ne znamo uvijek/ što činimo.“ Zanimljiva je i pjesma „Bijeli jelen“ gdje Balog uzastopnim nabranjem postiže ritam u pjesmi i uprizoruje rosnu šumu tik pred zoru: „Bijeli jelen prije nego sviće.../iz sveg glasa riče.“, „Budi lisicu/ vuka, lasicu/,vepra i divlju prasicu./ Budi ševu, budi sovu -/ tjera ih da se odazovu.“

Arsen Dedić, pak u pjesmi „Samo tri male barke“ anaforam dočarava ugođaj laganog ljuškanja barke na mirnom moru: „Te su brodice/ moje rodice. Nit' peškaju niti lovu/ samo plovu/ samo plovu.“ Sjetnom i čeznutljivom ugođaju Dedićevih pjesama suprotstavljaju se pjesme Tonka Maroevića. Njegovi stihovi odlikuju se vedrinom, zabavni su i izravno se obraćaju djeci čime se radi odmak od inače ozbiljnijeg ozračja koji prati ovu slikovnicu, a zanimljivo je i primijetiti da se pjesnik u svojim pjesmama pretežito koristi nagomilanom rimom. Takvi su i stihovi pjesme „Raskošni brod“: „Znate li djeco, što su to kruzeri,/ što su nam obalu gotovo uzeli?/ To su vam parobrodi poveći/ kao hoteli pokretni sloveći,/ to su vam neboderi ploveći,/ ne ribe, nego pogled, zrak i svjetlost loveći.“

Jezični diskurs je, dakle, obilježen mnoštvom stilskih izražajnih sredstava. Pjesnici se koriste glasovnim figurama, figurama konstrukcije i misli te figurama riječi kako bi osnažili i proširili slikovni diskurs na temelju kojeg su stvarani stihovi. Izrazito je zanimljivo promatrati dječje radove i vidjeti njihova viđenja umjetnina „naivaca“. Vidljivo je da se koristio široki raspon likovnih tehnika koji se kreće od tehnike kolaža, tempere, akvarela, kombinacije flomastera i kolaža preko korištenja bojica do oblikovanja aluminijskom i prozirnom folijom. Na taj način djeca su imala veliki izbor medija kojim su mogli izraziti svoje likovno stvaralaštvo i tako dati komentare na slike umjetnika prikazom nekog detalja ili motiva koji ih se najviše dojmio. Samim time, ti jedinstveni radovi nisu više samo sadržaji koji su u službi posredovanja drugih sadržaja, nego oni sami postaju predmetom promatranja i sami po sebi, svoj sadržaj.

Slikovnica „Igre uz vodu“ ističe se svojom slojevitošću. Obilježena je trojnim suodnosom kojeg čine fotografije slika hrvatske naivne umjetnosti, pjesme posvećene njima i likovni radovi djece. Umjetnine iz stalnoga postava muzeja poslužile su kao inspiracija za poeziju i dječje likovno stvaralaštvo. Iako je jezični diskurs više orijentiran odraslijem čitatelju, a izvrsni dječji radovi su pomalo odijeljeni od stihova pjesnika na način da su uvijek stavljeni iza slika umjetnika, slikovnica uspješno sljubljuje sliku i tekst, posreduje muzejske sadržaje, potiče na posjetu i približava naivnu umjetnost.

6.5. Slikovnica „Karolina“

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka je 2013. godine održao edukativni program *Muzej u igri – igra u muzeju*. Glavna ideja projekta je bila da se muzej predstavi kao mjesto zanimljivog, dinamičnog i veselog susretništa djece i odraslih gdje se učenje odvija kroz igru i igra se kroz učenje. U sklopu tog programa predstavljena je slikovnica „Karolina“ kojom se obilježilo i 200 godina od pokušaja potpunog razaranja grada Rijeke.

Autorica slikovnice, umjetnica Izabela Peculić, je njezin glavni lik ostvarila u obliku papirnate lutke inspirirane likom poznate Riječanke Karoline Belinić. Znamenitost ove povijesne ličnosti ogleda se u njezinoj hrabrosti, odvažnosti i šarmu te ljubavi prema rodnome gradu. Priča o njoj seže u vrijeme Napoleonskih ratova, kada je engleska vojska krenula s napadom na Rijeku koja je bila pod francuskom vlašću. U tom metežu, grad je napustilo mnogobrojno stanovništvo, civilna vlast s gradonačelnikom te vojska. No, Karolina Riječka, želeći pomoći preostalim sugrađanima i spasiti svoju voljenu Rijeku, odlazi pred zapovjednika engleske flote Hosta i moli za spas grada. Zapovjednik, oduševljen njezinom odlučnošću i

hrabrošću, te očaran Karolininim šarmom, odluči odustati od spaljivanja riječke luke i prekine s daljnjim napadom.

Odmah po otvaranju slikovnice „*Karolina*“, vidljivo je da ne pripada skupini klasičnih slikovnica, već je ona primjer slikovnice – igračke. Slikovnica ima oblik mape te je obilježena šarenilom boja i raskošnošću detalja. Unutrašnjost korica mape oslikana je prikazom riječke luke, a tu se nalaze i džepići u koje su pohranjene razglednice Rijeke s početka 20. stoljeća i poštanske markice. Mapa sadrži i lutkicu Karolinu, haljine iz različitih povijesnih vremena koje se pomoću magneta mogu stavljati na lutku i tako je preoblačiti te rekvizite (lepeza, torbica, monokl) izrađene po predmetima iz muzejskog fundusa. Na kraju slikovnice se još nalazi mala knjižica koja u svega par rečenica, na hrvatskom i engleskom jeziku, donosi kratku biografiju i progovara o značaju Karoline Belinić. Slikovnica ne sadrži književnoumjetnički tekst, ali svojim je svojom formom posebno zanimljiva djeci te im se na taj način pokušava približiti i postići interakciju s njima.

Glavna svrha slikovnice jest razvijanje jezičnog izražavanja i mašte kod djeteta čime je stavljen naglasak na njezinu govorno – jezičnu i estetsku funkciju. Budući da slikovnica vrlo malo „govori“, to se ostvaruje kroz snažan čitateljski angažman. Dijete interaktivnim pristupom usvajanju znanja kroz igru, uz pomoć rekvizita i sadržaja mape zamišlja, kreira, nadograđuje, mašta, stvara te uprizoruje različite scene. Ono oživljava prošlost uz opipljive rekvizite, a kroz igru s njima priča se budi, stavlja u različite interijere i putuje kroz vrijeme što omogućuju Karolinine haljine iz različitih stilskih razdoblja. Takvim odnosom djeteta i slikovnice, ostvaruje se i njena zabavna funkcija. Korištenje slikovnice može se upariti i s edukativnom igrom na računalo pod nazivom *Art MemoRi* pri čemu se mogu steći znanja o umjetničkim razdobljima i stilovima, povijesnim događajima koji su određivali razvoj grada Rijeke i sl., a slikovnica na taj način dobiva svoj multimedijalni produžetak.

Kod oblikovanja i stila ilustracija, koristi se dizajnerski koncept, tj. mnoštvo boja, različiti formati i tekstura papira te mali džepići čine jedan interaktivni paket koji poziva na interakciju. Pojedini elementi ilustracije na koricama slikovnice prizivaju asocijaciju secesije u likovnoj umjetnosti, a njihovo maštovito kombiniranje te korištenje različitih motiva, oblika i šarenilo boja rezultira osjetilnom senzacijom. Zanimljiv je i kontrast koji se ostvaruje između dijelova u boji (Karolina, haljine, rekviziti) i crno – bijelih dijelova (razglednice, prikaz riječke luke, poštanske markice) gdje se njihovim prožimanjem i suradnjom povijesni prizori oživljavaju te na taj način postaju dio sadašnjosti. Također, prikazom Karoline i njezinih haljina u boji, ističe

se važnost koju ona nosi kao glavni lik priče, ali i naglašava njezina uloga i značaj kojeg je imala u oblikovanju povijesti grada Rijeke.

Svojim vedrim koloritom na naslovnoj stranici, ova slikovnica privlači čitatelja i tjera ga da ju uzme u ruke. Tek po njezinom otvaranju saznaje se da je riječ o slikovnici – igrački koja povijesnim prizorima vodi čitatelja u neka minula vremena, a rekvizitima ga vraća u sadašnjost i potiče na interakciju s njom. Ovakvom kreativnom ostvarenošću, slikovnica skreće pažnju na sve mogućnosti koje ona može imati kao knjiga – igračka te naglašava važnost igre i stvaralaštva te spontanog usvajanja znanja u procesu učenja.

7. Zaključak

Slikovnica je vrsta dječje književnosti koja se odlikuje dvojnim diskursom. Ona posreduje svoj sadržaj i s čitateljem komunicira vizualno, putem ilustracije te verbalno, putem teksta. Ilustracija i tekst se pritom mogu iščitavati zasebno, ali da bi slikovnica rezultirala slojevitošću i višeznačnošću, ta dva diskursa bi se kroz suradnju autora teksta i ilustratora trebala ispreplesti u jednu zaokruženu cjelinu.

Takav odnos je posebice zanimljivo bilo promatrati kod muzejskih slikovnica, tim više što njihovi autori najčešće nisu bili renomirani književnici, već su to bili sami kustosi muzeja. Kroz analizu slikovnica, uočljivo je da su u što većoj mjeri nastojali ostvariti suglasje ilustracije i teksta te se na taj način pokušati približiti okvirima kvalitetne i vrijedne slikovnice. Ponegdje se taj odnos teže ostvarivao čime se potvrđuje činjenica da je kvalitetna slikovnica zajednički rad stručnjaka različitih profila – pedagoga, izdavača, književnika te likovnih umjetnika.

Uočljivo je da se muzejske slikovnice odlikuju intertekstualnošću jer se svojim verbalnim i slikovnim detaljima odnose na neki drugi kontekst, u ovom slučaju to su muzeji i njihove zbirke. Samim time, karakteristično je da su zanimljiv tekst, zvučne rime te zabavne i koloritne ilustracije čest način na koji nastoje privući čitateljevu pozornost. Također, muzejska slikovnica se može pojaviti i u obliku slikovnice – igračke te kroz interakciju i igru s rekvizitima, čitatelju nudi uspostavljanje komunikacije s povijesnom zbiljom i minulim vremenima.

Slikovnica je najveći izvor znanja i doživljaja za djecu. U procesu usvajanja novih informacija dijete gleda sliku, prati tekst, čuje i sluša priču, lista njezine stranice, tj. uključuje sva osjetila. Takvom interakcijom, slikovnica postaje medijem iskustvenog učenja i idealnim načinom prenošenja znanja. Ona je i pokretač razgovora i diskusije, poticatelj razvoja kritičkog mišljenja te uspoređivanja stajališta. Ove karakteristike, a i mnoge druge, čine slikovnicu pogodnom za komunikaciju između muzeja i dječje publike. Muzejska slikovnica bi, kao takav vid posredovanja sadržaja, trebala biti pomno osmišljena kroz suradnju muzejskih djelatnika te književno – likovnih umjetnika kako bi njezin budući koncept odražavao kvalitetu tekstualnog i vizualnog sadržaja. Takvim pristupom, ona doprinosi obrazovanju i poveznica je između dva medija te čuvar povijesne, kulturne i umjetničke baštine.

Literatura

Balić Šimrak, A. (2014). Slikovnica – složena igra. U Zalar D., Balić Šimrak, A., Rupčić, S. (Ur.) *Izlet u muzej na mala vrata: prema teoriji slikovnice = A Trip to the Museum through the „Little Door“: Towards a Theory of Picturebook*, (str. 70-83). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Balić Šimrak, A., Narančić Kovač, S. (2011). Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 10-12.

Batarelo Kokić, I. (2015). *Nove razine interaktivnosti dječjih slikovnica*. Školski vjesnik, 64 (3), 377-398. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/151350>.

Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.

Čačko, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. U R. Javor (Ur.), *Kakva knjiga je slikovnica: zbornik*, (str. 12-16). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Čičko, H. (2000). Dva stoljeća slikovnice. U R. Javor (Ur.), *Kakva knjiga je slikovnica: zbornik*, (str. 12-16). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Diklić, Z., Težak, D., Zalar, I. (1996). *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: Divič.

Dumančić Poljski, Š. (2015). Analiza muzejskih edukativnih publikacija za djecu i mlade te njihova uloga u obrazovnom sustavu. (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Halačev, S. (2000). Sadržaj slikovnice kao prilog razvoju samopouzdanja u djece. U R. Javor (Ur.), *Kakva knjiga je slikovnica: zbornik*, (str. 12-16). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Hameršak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international.

Hlevnjak, B. (2000). Kakva je to knjiga slikovnica. U R. Javor (Ur.), *Kakva knjiga je slikovnica: zbornik*, (str. 7-11). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Jelavić, Ž. (2014). Promišljanja o svrsi i namjeni muzejskih publikacija za djecu i mlade. *Muzejske publikacije za djecu i mlade*. Zagreb: MDC.

- Majhut, B. (2014). Kako se kroz mala vrata uspjelo progurati ideju priličnih dimenzija. Prikaz knjige: Izlet u muzej na mala vrata : prema teoriji slikovnice. *Anali za povijest odgoja*, 13 (13), 170-172. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/148431>.
- Majhut, B. i D. Zalar. (2008). *Slikovnica*. Hrvatska književna enciklopedija (u tisku) <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=343733> (2011-11-10).
- Majhut, B., Batinić, Š. (2017). *Hrvatska slikovnica do 1945.*. Zagreb: Hrvatski školski muzej.
- Martinez, M., Harmon, J. (2012). Picture/Text Relationships: An Investigation of Literary Elements in Picturebooks, Literacy Research and Instruction. Preuzeto 20.6. 2020. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19388071.2012.695856>.
- Martinović, I., Stričević, I. (2011). *Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu*. Libellarium, 4 (1), 39-63. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/92392>
- Miljan, Z. (2013). Dječje radosti 19. stoljeća – slikovnica – edukativna dječja igračka. *Povijest u nastavi*, 21 (1), 1-21. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/120404>.
- Narančić Kovač, S. (2015). *Jedna priča – dva pripovjedača: slikovnica kao pripovijed*. Zagreb: ArTresor naklada.
- Narančić Kovač, S., Zalar, D. (2015). Intertekstualnost muzejske slikovnice. *Istraživanja paradigmi djetinjstva, odgoja i obrazovanja–II. simpozij: Dječji jezik i kultura*, Opatija.
- Radovanlija Mileusnić, S. (2014). Uvod ili zašto tema muzejskih publikacija za djecu i mlade. *Muzejske publikacije za djecu i mlade*. Zagreb: MDC.
- Radovanlija Mileusnić, S. (2014). Vrste i specifičnosti muzejskih publikacija za djecu i mlade. *Muzejske publikacije za djecu i mlade*. Zagreb: MDC.
- Stričević, I. (2006). *Projekt „Čitajmo im od najranije dobi“*. Preuzeto 1. 06. 2020.: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/130>
- Šišnović, I. (2011). Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (66), 8-9. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124183>.
- Vardell, S. (2008). *Children's Literature in Action: A Librarian's Guide*. Evaluation criteria. Preuzeto 16. 06. 2020. <https://maureensresources.files.wordpress.com/2011/09/picture-book-evaluation-criteria.pdf>.

Zalar, D. (2012). Suvremena slikovnica u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na suodnos slike i teksta. *Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade*, 62-73

Zalar, D. (2013). Slikovnica u Hrvatskoj : kratki presjek razvoja i suvremeno stanje. *Hrvatska revija*, 13, 3, str. 31-35.

Zalar, D. (2014). Hrvatska muzejska slikovnica kao čuvar baštine. U Zalar D., Balić Šimrak, A., Rupčić, S. (Ur.) *Izlet u muzej na mala vrata: prema teoriji slikovnice = A Trip to the Museum through the „Little Door“: Towards a Theory of Picturebook*, (str. 26-69). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Zalar, D., Majhut., B. (2012). *Slikovnica*. U V. Visković (Ur.), Hrvatska književna enciklopedija, (str. 84-86). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Mrežne stranice:

Bukvić, A. (4.09.2017). *Književna kritika susreće književnost za djecu: I o slikovnicama treba pisati, zar ne? Portal Gradska knjižnica Rijeka*. <https://gkr.hr/Magazin/Teme/Knjizevna-kritika-susrece-knjizevnost-za-djecu-I-o-slikovnicama-treba-pisati-zar-ne> (Pristupljeno: 4. 06. 2020).

Slika 1. Lutkarska slikovnica. *The art of children's picture books*. <http://theartofchildrenpicturebooks.blogspot.com/2011/12/hansel-and-gretel-3d-puppet-book.html> (Pristupljeno. 14. 06. 2020).

Slika 2. Fotografiska slikovnica. *Knuffle Bunny: A Cautionary Tale*. <https://www.the-best-childrens-books.org/Knuffle-Bunny-A-Cautionary-Tale-lesson.html> (Pristupljeno: 14. 06. 2020).

PRILOZI

Popis slikovnica

1. Balog, Z., Dedić, A., Maroević, T. (2012): *Igre uz vodu*. Zagreb: Hrvatski muzej naivne umjetnosti.
2. Brezinščak, R., Borovac, I., Žerjavić, T. (2013): *Geološka slovarica*. Zagreb: Hrvatski prirodoslovni muzej.
3. Lacković, D., Vedriš, T. (2008): *Kapljica i kamen*. Zagreb: Hrvatski prirodoslovni muzej.
4. Peculić, I. (2013): *Karolina*. Rijeka: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka.
5. Sardelić, S., Ilustracije djeca iz Smiljana (2010): *Nikola Tesla: izumitelj budućnosti*. Gospić: Muzej Like.

IZJAVA

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Tanja Gradečak, studentica Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, pod punom odgovornošću tvrdim da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojega rada, da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni i da sam temeljem toga napisala diplomski rad na temu *Teorijske perspektive izabranih hrvatskih muzejskih slikovnica*.

Zagreb, rujan 2020.

(vlastoručni potpis studenta)